

KÖNYVTÁRI INTÉZET

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

2020/1

Pályázati felhívás „Az év fiatal könyvtárosa díj” elnyerésére

Tisztelt Kollégák!

Az MKE és az IKSZ ismét meghirdeti a 35 évnél fiatalabb kollégák számára „Az év fiatal könyvtárosa díj” elnyerésére irányuló pályázatát. Pályázni az 'A' vagy a 'B' pontban foglaltaknak megfelelő tartalommal lehet.

A. Egy szakterületi gyakorlatból származó téma még nem publikált írásbeli kidolgozása.

B. Projektbemutató tartalmazó, szabadon választott műfajú (diabemutató, film, hangjáték, riport stb.) anyag elkészítése.

Az előző években nem nyertes pályamunkák a pályázati feltételek megfelelése esetén ismét benyújthatók. Nem lehet díjazott az, aki a díjat az előző 4 év valamelyikében már elnyerte. Szakdolgozat pályamunkaként nem nyújtható be!

Pályázati feltételek:

- **Jelölés.** A díjra a pályamunkát összeállító fiatal munkahelyének, vagy az MKE / IKSZ valamely szervezetének jelölnie kell. Nem lehet díjazott, aki a díjra jelölésről nem tud, azt nem fogadja el.
- **Életkor.** A jelölt a pályázati határidő napján (2020. június 2.) nem lehet idősebb 35 évesnél.
- **Könyvtáros munkakörben foglalkoztatottság.** A jelöltnek a jelöléskor könyvtáros munkakörben aktív foglalkoztatottnak kell lennie és rendelkeznie kell legalább 3 év könyvtári munkakörben eltöltött munkavisztonnyal.
- **Formai kritériumok betartása.** Terjedelem: 20-50 A/4-es oldal, 12-es betűnagyság, 1,5-ös sortáv, Times New Roman betűtípus. Lejátszható bemutató esetében maximum 15 perces időtartam.

A pályázati dokumentációnak kötelezően az alábbiakat kell tartalmaznia:

- **Jelölési űrlap** (letölthető az MKE-/IKSZ-honlapról).
- **Pályamunka.**
- **A pályázó szakmai életútjának ismertetése** (ennek részeként publikációs lista).
- **A megvalósulásnak teret adó intézmény bemutatása.**
- Nem kötelező, de bírált tartalom: **bármilyen egyéb**, a pályázó által fontosnak tartott **melléklet**.

A pályázati dokumentációt lehetőség szerint nyomtatott (1 pld.) és elektronikus formában is (1 pld.) kérjük benyújtani.

A pályázatok bírálata a díj alapító okiratában foglalt szempontok/pontozás szerint történik. *A feltételeknek nem megfelelő, vagy hiányos dokumentációjú pályázatokat a kuratórium érdemi értékelés nélkül elutasítja!*

Beérkezési határidő: 2020. június 2. kedd, 14.00 óra.

Az elismerés ünnepélyes átadására az MKE 52. Vándorgyűlés nyitó plenáris ülésén (Budapest, 2020. július 16.) **kerül sor.** A címmel elismerő oklevél, pénzjutalom (100.000 Ft), valamint egyéb szakmai támogatás jár. Az év fiatal könyvtárosa díj mellett, arra érdemes pályázó esetén a Kovács Máté Alapítvány anyagi támogatásával Az év fiatal könyvtárosa díj különdíja is kiadható.

A pályázat benyújtható személyesen (Országos Széchényi Könyvtár - MKE Titkárság 439-es szoba) vagy **postai úton** (Magyar Könyvtárosok Egyesülete 1827 Budapest, Budavári Palota „F” épület), **elektronikus dokumentumok beküldése esetén:** mke@oszk.hu.

Barátné dr. Hajdu Ágnes sk.
elnök, MKE

Ramháb Mária sk.
elnök, IKSZ

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

29. évfolyam 1. szám

2020. január

Tartalom

<i>Előszó</i>	3
<i>Műhelykérdések</i>	
Stébel Ildikó: Anima musicae, avagy a könyvtár mint a középfokú zeneművészeti képzés lelke. A Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskola könyvtára: a Kodály Könyvtár	4
Farkas Gábor Farkas: Régi könyvek irodája. Megőrzés, nyilvántartás, szolgáltatás ..	15
<i>Konferenciák</i>	
Nagy László – Sárvári János: Az interneten is elérhetőek az erdészeti szakirodalom legfontosabb emlékei. Szakmai napon mutatták be a Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár adatbázisát	20
<i>Interjú</i>	
Horváth Adrienn: A minőség fejen dől el. Interjú a 2019-ben Könyvtári Minőségi Díjat nyert szegedi Somogyi-könyvtár igazgatójával, Sikaláné Sánta Ildikóval	28
<i>Kiállítás</i>	
K. Weisz Szidónia: Varietas Cartographica. Új időszakos kiállítás a Teleki Tékában	39
<i>Perszonália</i>	
Mezey László Miklós: Az Új Könyvek szürke eminenciása. Lakatos András (1943-2019) emlékezete	48

From the contents

- Ildikó Stébel:* Anima musicae – The library as the soul of secondary music education. The Kodály Zoltán Music High School and Library of Music School: The Kodály Library (4)
- Farkas Gábor Farkas:* The Office of Rare Books. Preserving, registering, and providing access (15)
- László Nagy – János Sárvári:* Digitization of most important forestry literature. Database of Károly Wagner Digital Library for Forestry (20)

Cikkeink szerzői

Farkas Gábor Farkas, az OSZK MKDNY Irodájának vezetője; *Horváth Adrienn*, az OSZK Könyvtári Intézetének minőségügyi szakreferense; *K. Weisz Szidónia*, a Teleki-Bolyai Könyvtár könyvtárosa; *Mezey László Miklós*, a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros ny. szerkesztője; *Nagy László*, az Erdészeti Lapok főszerkesztője; *Sárvári János*, az Országos Erdészeti Egyesület Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtárának vezetője; *Stébel Ildikó*, a Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskola – AMI ny. könyvtárvezetője

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton, Rózsa Dávid, Szeifer Csaba

Szerkeszti:

Tóth Béla István

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3797; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: ki.oszk.hu/3k, epa.oszk.hu/01300/01367, facebook.com/konyvkonyvtarkonyvtaros

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítótér: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Előszó Stébel Ildikó írásához, előszó a 2020-as évhez

Bármivel is foglalkozol, bármit csinálsz, a befektetett munka révén lelket adsz neki. A történések, az anyagok, a tárgyak, amelyeket megművelsz, lélektől áthatottak lesznek. Ráadásul minden tevékenység együtt jár a lét két legnagyobb misztériumával: a születéssel és az elmúlással. Megkezdeni, elkezdni valamit és lezárni, elengedni, méltóságteljesen és gazdag tartalommal, ennek a megoldása valóban nagy titok. A zenével foglalkozó előadóművészek pontosan értik ennek jelentőségét. Az indító hang meghatározza a művet. Aztán, mondhatni bármi is történhet, ha a lezárás tökéletesen sikerül, akkor a mű készre sikeredett.

Ha viszont már az indítás szerencsétlen és a zárás is elcsúszik, akkor bármilyen muzikális is a bertartalom, a mű elveszett. Mert az előadás kezdetén a léleknek meg kell születnie, a végén pedig el kell szállnia. Ebben nem lehet hibázni. Ez a zenész nagy kihívása.

2020 januárja. Indítjuk az évet a 3K első számával. Különleges év lesz. Ebben az esztendőben ünnepelhetjük a Könyvtári Intézet 20 éves születésnapját. Ez a tény önmagában is jelentőséget ad az indító hangnak, de ettől talán sokkal fontosabb, hogy várakozással teliek vagyunk. Alig van a könyvtárügy hatalmas, ugyanakkor tagolt szolgáltatási rendszerében olyan intézményi csoport, szolgáltatási forma, mely ne vizionálna saját közeli jövőképében lényeges, érdemi változásokat. Ha pedig az alrendszer működése ilyen mértékben átalakul, akkor ez maga után vonja a teljes rendszer irányváltását is.

A kérdés ebből logikusan fakad: merre haladjunk? Például a közoktatás könyvtárügye felé! A speciális könyvtári szolgáltatásokkal működő speciális közoktatási intézmények könyvtárai felé. Az olvasás szeretete, a könyvtár használata mérték- és értékadó. Általányeri el az emberi élet azt a kulturális beágyazódást, mely kreatívvá, cselekvővé, szorgalmassá, építkezővé teheti az érintett személyt. Az identitás átadása a családokon és az iskolákon múlik. A családok és az iskolák pedig a könyvtárakban felhalmozott és megélhető ismeretekkel, módszerekkel, közösségi terekkel ösztönözhető szerepük egyre teljesebb betöltésére. Ez pedig a könyvtároság nagy kihívása.

Stébel Ildikó könyvtáros, informatikus könyvtáros, könyvtárostánár, szakvizsgázott pedagógus, zenei szakkönyvtáros, Kodály-díjas mestertanár, a debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskola - AMI, nyugalmazott könyvtárosa. A zeneoktatás-történet, a zenei tehetség, a könyvtár tehetséggondozó szerepének kutatója. Számos, ma már felnőtt zenész mentora, Ildikó nénije, lélekindítója. Írása azt a „többet” felsegeti, láttatja, ami munkánk lényegét jelenti, a misztériumot, a születést és az elengedést.

Szolgálni a szakmát, a kollégákat, a könyvtárat és a könyvtárhasználó diákokat és felnőtteket úgy, hogy minden és mindenki több és gazdagabb legyen, mint amilyen volt az indító kapcsolatfelvétel pillanatában. Ez volt hosszú évtizedeken át Stébel Ildikó – januári lapszámunk első írása szerzőjének – nagyszerű célja.

2020-ban a Könyvtári Intézet is ennek a célnak a szolgálatát tűzi ki maga elé.

Stébel Ildikó

Anima musicae, avagy a könyvtár mint a középfokú zeneművészeti képzés lelke

A Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és
Zeneiskola könyvtára: a Kodály Könyvtár

Bevezetés

Az iskola és a könyvtár két örök intézmény. Talán egyidőben is születtek, de mindenképpen egymást feltételezve és támogatva jelentek meg az emberi civilizáció korunkig elnyúló történetében. Az iskola közvetíti az új generációk felé, és el is sajátíttatja velük azt, amit tudásban, képességben és készségben fontosnak tart az egyén és a közösség számára. A könyvtár, az iskolai szakkönyvtár ebben a folyamatban kulcsfontosságú tényező. Nem túlzás kimondani: a könyvtár a középfokú zeneművészeti képzés lelke. E könyvtártípust a *mester és tanítvány* egyedi, bensőséges és különleges, ám nagyon kvalifikált kapcsolata hatja át.

A ma embere, s még inkább a jövő embere az állandó ismeretszerzés állapotában él. Mindinkább szembesülünk azzal, hogy egyre jobban szükség van a könyvtár azon fajtájára, amely az iskolához, a tanuláshoz kötődik a képzés minden szintjén. Valószínűsíthető, hogy a *tanulmányi könyvtár* uralkodó könyvtártípus lesz, mely fizikai teret, technológiai feltételeket és személyes partnerséget biztosít az ismeretek elsajátításához.

A társadalom minőségének egyik fokmérője az általános kommunikációs és információs kultúra, így az önművelés és a könyvtárhasználat milyensége. Fon-

tos, hogy a tudás összefüggő világát a tanulmányi könyvtárban fedezhesse fel a tanítvány, oktatója értő útmutatása mellett. Az intézmény ezt a folyamatot iskolai könyvtárral, könyvtárostannal, könyvtárhasználati órákkal, könyvtárpedagógiai programmal generálja, irányítja. Mindez magában foglalja az önművelési képesség megszerzését, az olvasás fontosságának tudatosítását, az önvezérlési képességeket, az önálló tanulás technikájának elsajátítását, a különböző információhordozókhoz és a könyvtárhoz való pozitív beállítódás kialakítását.

A tudásalapú társadalom az ismeretek, a tudás, a kultúra kapcsolati hálójából áll. A tudás hatalmas emberi erőforrás, intellektuális tőke. A tanuló, a diák, az egész emberiségre kiható társadalmi kincs.

Fontos az oktatás minősége, mert az értékteremtést csak a tanulás biztosítja. A tudás felértékelődött. A tudás megszerzésének útja a tudás hasznosulása, alkalmazása, a tulajdonképpeni tudás életre keltése maga a tudásmenedzsment. Gyűjtés, rendszerezés, feltárás, rendelkezésre bocsátás, ezek az iskolai könyvtár mint tudásmenedzsment-központ legalapvetőbb feladatai amellet, hogy a különböző szintű tudásokhoz, információkhoz való hozzáférésnek is itt van a helye.

A tanárok közötti tudásmegosztást szolgálják azok az esettanulmányok is, melyeket *jó gyakorlatok* címmel tud a könyvtár terjeszteni. Az egyénben meglévő tudás, szakértelem, tapasztalat, képességek, értékek összességét megismerhetővé kell tenni az intézményben dolgozók számára. De képesnek kell lennünk külső forrásokból származó tudást is beépíteni, és az iskola aktív módszertani ismeretanyagába integrálni. Nagyon fontos tényező tehát az intézményi könyvtárostannár, aki tudásszervező, a külső és belső tanulók és tanárok explicit és tacit tudását feltáró, összegyűjtő és rendszerező szakember.

A tudásmenedzsment mint az iskolai könyvtár, a könyvtárostannár és az iskolai könyvtáros együttese így válhat az intézmény erőforrásává.

A feltárt tudás, a dokumentált ismeret az, ami igazán nagy jelentőséggel bír a szervezet fejlődése szempontjából. Az iskolai innovációk összegyűjtése, feldolgozása, hozzáférhetővé tétele, a pedagógusok közötti szakmai kommunikáció inspirálása, mentorálása, mind-mind olyan intézményi feladat és egyben kihívás és lehetőség, amellyel élni kell! A tudásmenedzsment-központ (iskolai könyvtártudásközpont) moderátori funkcióját felismerő és azt biztosító oktatási intézmény képes az iskola hatékony működtetésére. Ugyanis „a tudásmenedzsment a megfelelő információt nyújtja a megfelelő embernek a megfelelő időben, ezzel segítve új tudás létrehozásában, megosztásában, oly módon, hogy mérhetően javítsa az egész szervezet teljesítményét.”¹

Az élettani tudományok képviselői gyakran elismerik, hogy a művészi tevékenységek személyiségfejlesztő hatása komolyan kihat az agyi kapacitások fejlődésére, az emlékezet képességére. Ezért szorgalmazzák a zenekultúra hangsúlyosabb bevonását a gyermekek közoktatási programjába. Tudvalevő, hogy a zenével való foglalkozás fontos eszköz az ember mentális egészségének megtartásában

vagy visszaszerzésében, így egyfajta társadalmi értékteremtést is jelent. Mindezek alapján belátható a zenészképzés jelentősége, amihez viszont elengedhetetlen feltétel a zenei dokumentumokkal történő ellátottság, az erre épülő szakmai kutatások, valamint az ezeket közvetítő könyvtári háttér.

A könyvtár működése

A Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskola - AMI könyvtára egyidős az intézménnyel, melyet 1862-ben Debreczeni Zenede néven alapítottak, ugyanis a kezdetektől rendeltek könyvtárat a képzéshez, ami igen előremutató, és az itt folyó oktatás igényességre törekvő, magas színvonalát jelző tényező. Érdemes tudnunk, hogy az igényességet maguk a város polgárai képviselték, egyrészt a Zenedével kapcsolatos elvárások megfogalmazásával (pl. legyen a zeneoktatás magyar nyelvű), másrészt a komoly elvárásoknak megfelelő működtetéshez szükséges források biztosításával. Ugyanis a Zenede 50 évig működött alapítványi forrásból, a művészetpártoló helybeliek adományaiból. Az 1862-ben megindult képzés zeneelmélet, zongora, hegedű és ének tanszakokból épült fel, elsőként itt tanítottak összhangzattant, működtettek országos jelentőségű énekkart.

A könyvtár a kezdetektől egyszerre támogatja az oktató-nevelő munkát, a zeneművészeti szakképzést, a művészi tevékenységet, valamint a közismereti érettségire való felkészítést. Mindig is műhelyként tevékenykedett, a szakmai ismeretszerzés műhelyeként eredményesen járul hozzá az iskola teljesítményéhez, művészi, és tanulmányi eredményeihez. Látogatói, használói az intézmény tanárai, növendékei és munkatársai, azaz zárt könyvtárként működik.

A gyűjtemény több mint 50 000 dokumentumból áll, melynek háromnegyed része zenei anyag: kotta, hangfelvétel, zenei szakkönyv.

Védett, a magyar és a magyar nyelvű zeneoktatást reprezentáló zeneoktatástörténeti, muzeális gyűjteményében számos unikum található. A könyvtár kéziratokat, dedikált kottákat, fotókat, különleges értékű tárgyi emlékeket is őriz. A mára állandósult helyhiányt korszerű technológiák alkalmazásával, könyvtári munkafolyamatokba építésével próbálja ellensúlyozni, miközben arra is törekszik, hogy ne csak a zenei műveltség megszerzésének feltételeit biztosítsa, hanem mindennapi működésének részeként jelen legyenek azok az eszközök és feltételek is, melyek általában az olvasáskultúra, az információs műveltség elsajátítása, a tanulás tanítása, könyvtárpedagógia alkalmazása kapcsán relevánsak lehetnek.

A könyvtár vallja, hogy a zene egyszerre tudomány és művészet. Ez két külön megközelítést jelent. Ez a kettősség az alapja annak, hogy a diákok felé a könyvtár a zeneművészet bemutató terepeként és a zeneművészeti szakképzés professzionális műhelyeként is megjelenik.

„...azért adtam végül is nevemet ennek az iskolának, mert itten láttam, valamiféle jelét, hogy jó kezekre lesz bízva, a zeneoktatás

[...] nem zongoragépeket hanem a zenét velejéig értő embert akarunk nevelni..”

(Részletek Kodály Zoltán névadó beszédéből.²)

A szakképzésben való részvétel tehetséget, hallatlan elkötelezettséget, akarat-erőt, kitartást, szorgalmat és teherbíró képességet feltételez, mely tulajdonságokat az első pillanattól el kell ismerni. De emellett értékelni is kell ezeket, és pozitív visszajelzésekkel támogatni fejlődésüket. Nem könnyíti a fejlesztést az sem, hogy a zenetanulás a közoktatás felépítményében sajátságos helyet foglal el. A középfokú zeneművészeti képzésbe bekerülő növendék ugyanis a zenei tanulmányait illetően gyakorlatilag a felsőfokú zenei ismeretek megszerzéséig is eljut. A könyvtárnak tehát az alapoktól egészen a felső szintekig rendelkezésre kell állnia függetlenül attól, hogy a könyvtárat használó diák középiskolás korú, azaz általában 14-18 éves.

A zenész-, illetve zenei képzésben személyre fókuszáló, hosszú, kitartó munkára és óriási felhalmozott elméleti és gyakorlati tudásra van szükség, melyet el kell várnunk az oktatóktól és valamennyi, a fejlesztésben közreműködő kollégától, így a könyvtárostánártól is. Az elvárásnak akkor és azzal lehet megfelelni, ha a fejlesztő folyamatos tevékenységet végez, ha képes folyamatosan fenntartani a diák motiváltságát, ha át tudja adni a tanulónak azt az üzenetet, hogy a sok gyakorlás és a rengeteg lemondás, ami ezzel jár, nemcsak teher lehet, hanem – éppen azért, mert azt tehetik, amit szeretnek – szárny is.

A közismereti középiskolai oktatás tematikája mindenki számára ismert. A zeneművészeti képzés anyaga, tanmenete, tárgyai, követelményrendszere egészen biztos, hogy kevésbé. Esetünkben a zenei főtárgy lehet valamely hangszer (pl.: zongora, fuvola, dob stb.), lehet az ének (mint hangszer) és lehet a zeneelmélet is. Mindezek mellett a képzés szerves részét alkotják a közösségi zenélés fórumai: kamarazene, vonós- és fúvószenekar és kórus.

Az iskolai könyvtárnak értelemszerűen ezen tevékenységhez, s minden tan szak számára biztosítania kell az eredményes képzéshez a megfelelő irodalmat.

Triviális, pontosabban a mi esetünkben triviális, hogy a könyvtár, mint pótszülő, teljes mértékben együtt él a diákjaival. Érdemes hát pillantást vetnünk a növendékek általános napi munkarendjére. Reggel korai kelés, hogy lehetőség legyen befűjni a hangszert, bejáratni az ujjakat, meghallgatni a gyakorlásra kapott zenei hangzatokat, beskálázní. Mindez tart a közismereti órák megkezdéséig. Majd közismereti oktatás zajlik a délutánba nyúlva. Közben megkezdődik, kinek-kinek a főtárgy órája, a kötelező zongoraóra, a zeneelméleti és a zeneirodalmi óra, valamint a közösségi zenélés, a kórus és a zenekarok próbája, a kamarajáték gyakorlása.

Egy-egy főtárgynak, egyéb tevékenységnek (pl. zenekar) a 4, illetve 5 éves képzés alatt hatalmas irodalomra van szüksége, beleértve a különböző típusú kottákat, szakkönyveket és a hangfelvételeket. A gyűjteményben ott a helye nem csu-

pán a hivatalosan előírt kötelező képzési struktúrában bejegyzetteknek, hanem a növendék képességét, fejleszthetőségét, tehetségét figyelembe vevő műveknek is. Ilyenek például a hazai és nemzetközi versenyanyagok, vagy a kurzusok anyagai. A versenyen való részvétel a zenei képzés ma már szinte kötelező eleme, hiszen a verseny feszült légkörét a növendéknek meg kell tanulnia kezelni, meg kell tanulnia *szerépelni, előadni* és a maximálisat kihozni magából. De a verseny emellett ahhoz is szükséges, hogy a növendék a nyilvánosság előtt, a zenei berkekben ismertté tegye önmagát. A kurzusokon való részvétel szintén elengedhetetlen a zeneművészeti képzésben.

A művészeti képzést támogató könyvtár és könyvtáros számára a tanév számos egyéb tevékenységet is tartogat. A napi oktatás, a már említett versenyre vagy kurzusra készüléssel mellett a diák rendszeresen készül vizsgafelépésekre is. Ez lehet tanszaki vizsga vagy nyilvános koncert keretében zajló értékelés, meghallgatás. De lehet egy egyszerű felkérés alapján létrejövő szereplés is, például közreműködés egy ünnepi műsorban. Mindez természetesen plusz odafigyelést, időt és energiát kíván növendéktől és tanártól egyaránt. A könyvtárostanár felelőssége is, hogy számon tartsa a sikert, értelmezze a kudarcot, segítsen feldolgozni és értelmezni a növendék által megélt akár pozitív, akár negatív érzelmeket; valamint elhárítani a problémák ismétlődését. Együtt sírunk, együtt örülünk. Ez a szabály a művészképzésben különösen érvényes, hiszen a zenélés nem magányos műfaj. Közösségben és közösség előtt zajlik. Kellenek tehát a támaszok!

A tanév végeztével, a hagyományos tanévzáróval nem fejeződik be az iskolai élet, egymást érik a főtárgyi és szaktantárgyi vizsgák. Nem is beszélve az érettségizőkről. Az érettségi után jönnek a felvételik, amelyek nagy próbának teszik ki a tanulót: a hangszeres tudás mellett komoly elméleti felkészültséget is igényel. Azután jönnek a nyári versenyek és a nyári kurzusok is. Így tehát a tanárok és a könyvtár munkája a nyárba mélyen benyúlik. A készültég folyamatos, a növendékek segítése ezt követeli meg tőlünk.

A könyvtár fizikai elhelyezése

A könyvtár helyisége zsúfolt, a kották elhelyezése nem túl ideális. A feladatát, miszerint számos tanszakot és a közismereti oktatást kell kiszolgálnia, csak találékonytságot tükröző állandó ötlethalmazal tudja ellátni. Helyisége nem könyvtári célok szolgálatára épült. Mindezen nehézségek ellenére a funkcionális terek kialakítást nyertek. Van olvasói tér, amelyet azonban sajnos beszűkít az a néhány zenehallgató berendezés, amely tanár és diák azonnali felkészüléséhez elengedhetetlen. Van kézikönyvtári rész, kölcsönzőzóna, és a könyvtárhasználati oktatás, a kutatás, valamint a tanulás számára elkülönített terület is.

A könyvtár infrastruktúrájához tartozik több korszerű számítógép, laptop, információkioszk, zenehallgató berendezés, köztük HiFi-k, USB-s lemezjátszók stb. Működik egy zenei stúdió a zenék szerkesztésére, Corvina integrált könyvtári

rendszer a teljes állomány korszerű feldolgozására, feltárására és szolgáltatására. A dokumentumokra RFID-címkék kerültek. És többféle számítógépes program is rendelkezésünkre áll, például kottaszerkesztők, dokumentumkamera, interaktív tábla. Ezek is a zeneművészeti képzés könyvtárának munkáját, s így magát a képzést hivatottak támogatni.

Használói szokások

A használói szokások, s azok kezelése is igazodik a könyvtár speciális jellegéhez. A tanár és a növendék számára a kölcsönözhető dokumentumok darabszáma, és időtartama a tanult főtárgy, az állandóan használt kötelezők függvényében van limitálva. Általában elfogadott, hogy félévenként bemutatásra kötelezett mindenki, valamint minden egyes kölcsönzésnél felülvizsgáljuk a kint lévő dokumentumok meglétét, szükségességét, a növendékek főtárgytanáraival is egyeztetve. Év végén mindenki köteles leadni a nála lévő dokumentumokat, csak a tanára által előírt gyakorlati anyagot kölcsönözheti ki (külön bejegyzéssel) a szünidőre.

A mi esetünkben, az oktatás összetettsége okán, valóban jellemző, hogy a növendékek minden nap használják a könyvtárat. Nem ritka, hogy egy növendék naponta többször is betér. Látogat, kölcsönöz, tanul, információt szerez, zenét hallgat, s teszi ezt annak függvényében, hogy éppen zeneirodalom, zeneelmélet anyagra, illetve kórus- vagy zenekari próbához szükséges anyagra van szüksége. Mivel az egész képzésre rendkívüli módon jellemző az egyéni bánásmód, az egyéni foglalkozás szükségszerűsége, ezért ez a szellemiség a könyvtárban is jelen van. Míg a főtárgy esetében az egyéni foglalkozás a hangszeres tanulás feltétele, addig a könyvtár ezt a munkamódszert a növendék tehetséggondozásához, egyedi és egyéni habitusának kezeléséhez, a szakmai követelmény maximális elsajátíttatására alkalmazza.

A könyvtárostánár munkája a zeneművészeti szakgimnázium könyvtárában

A tanulás és a képzés minden területen személyre szabott, és ez rendkívül sokoldalú felkészültséget, energiát, időt és sajátos empatikus képességet kíván meg a tanártól. A zeneművészeti képzés könyvtárában a könyvtárostánárnak egyszerre kell jó pedagógusnak, kiváló könyvtárosnak, naprakész tudással rendelkező informatikusnak és zenei ismeretekkel bíró szakembernek lennie. Ezenkívül rendelkezni kell hatalmas teherbíró képességgel, a figyelem rendkívüli megosztásának képességével, az empatikus egyéni bánásmód magas szintű művelésével, a képzés, oktatás feladatainak komplex kezelésével és tartalmas szakmai kapcsolatokkal is. A könyvtárosnak élen kell járnia a legújabb zenepedagógiai ismeretek megszerzésében, a zeneművészet és a zene – mint művészet és mint tudomány – legfrissebb információinak birtoklásában.

Mindezekeken felül jó pályázatírónak, koncertszervezőnek kell lennie, hiszen a legtöbb esetben a pályázatok, a koncertlátogatások is a könyvtárra háruló feladatok közé sorolhatók.

A tanszakok irodalmában való gyors és pontos tájékozódás is elengedhetetlen. Együttműködve a szaktanárokkal át kell látni a növendéknek biztosítandó zenei képzési anyagot, és a számára éppen szükséges dokumentumokat kell szolgáltatni.

Ez vonatkozik a műveltségi és zenei versenyek, vetélkedők anyagaira is. Ehhez indokolt a jó kapcsolat a külföldi és a magyar zeneműkiadókkal, hiszen számos kurrens anyag tőlük szerezhető be.

A zeneművészeti képzés támogatásához az intézményi könyvtárnak speciális igényeket kielégítő problémákat is meg kell oldania. Ez jelenti az állomány egyedi, a zenészképzés és a zeneművészet sajátosságos szempontjai szerinti feltárását és visszakereshetővé tételét. Továbbá biztosítani kell tudni minden olyan kérés, probléma kezelését, amely a zeneművészeti képzés vagy a zenésszé válás folyamatában felmerülhet.

Mint minden könyvtár, ez a speciális könyvtár sem kivétel abban, hogy közösségi térként is funkcionál. Itt is találkozhatunk magánemberi és közösségi problémákkal, illetve ezek megoldására tett lépésekkel. A könyvtáros értő füle kell ahhoz, hogy eldöntse: hagyja a diákokat a problémáik kezelésében az önálló utat járni, vagy avatkozzon be és nyújtson segítséget. Nem könnyű a művészek esetében az érzékenységet finom kezelése. Mindig szem előtt kell tartani: az intézmény könyvtára műhely, menedék és feltöltődést biztosító színtér egyszerre, ahova gát nélkül lehet betérni.

S ha ez megtörténik, akkor az egyetemes könyvtári küldetést is teljesíteni kell, beleértve az olvasáskultúra elsajátíttatását, az olvasás megszerettetését, az ehhez használható hatásos eszközök alkalmazását vagy éppen az intézménytörténeti dokumentáció kezelését is.

A könyvtár szolgáltatásai

A klasszikus szolgáltatások mellett különös hangsúlyt kap a minőség és ennek közvetítése. A zeneművészeti képzésben ugyanis kiemelten fontos tényező a minőség. A diákok életpályája a zenei minőségről, a következetességről, az igényességről, a folyamatos fejlődésről szól. Ezért ezeket az elvárásokat a fiatalok lelkébe kell ültetni. A könyvtárnak lehetősége is van, de nagy felelőssége is, hogy az ehhez vivő utat nagyon körültekintően tervezze és valósítsa meg.

A könyvtár integrált rendszere a zenei szempontoknak megfelelően specializálódott. Ez azt jelenti, hogy minden eddig jelzett, speciális zenei tényező beépült a rendszer nyilvántartó, feltáró és szolgáltató moduljaiba, hogy ezzel is segíthessük az iskolai könyvtár tanulást támogató funkciójának betöltését.

A szolgáltatásfejlesztést az *okoskönyvtár* szemlélet keretében próbáljuk megvalósítani. Készülünk a digitális tartalmak előretörésére, a hozzáférés szélesítésére, hálózati együttműködésre és egyéb intelligens információs megoldások fogadására. Alapvető, hogy szolgáltatásainkkal tudunk más rendszerekhez csatlakozni. Képesek vagyunk információkat fogadni és nyújtani. A jelenlegi fejlesztések fő célja a tudásalapú környezet kialakítása, továbbfejlesztése, a tájékozódás, a tanulás általános és speciális lehetőségének javítása, a közösség oktatási, kulturális terének létrehozása, működtetése.

A könyvtár NAVA-pontként és eMagyarország Pontként működik.

A könyvtári események, eredmények, érdekességek, napi hírek megtalálhatóak a könyvtárostánár által szerkesztett *Kodály Online* internetes felületen, az iskola honlapján.

Kezelendő problémák

Sajnos az erőforráshiány mára méltatlan helyzetbe hozta a könyvtárat, s munkatársát. A könyvtár feladatai annyira összetettek, hogy annak elvégzése nem lehet egyetlen ember feladata. Ha a könyvtáros egyedül van, akkor a könyvtár nem képes, vagy csak „megszállott üzemmódban” képes mindazon eredmények elérésére, amikről a fentiekben szóltunk. Az iskolai könyvtár nem „egy feladat”, az iskolai könyvtár összetett szolgáltatási rendszer, melyet egy csapatnak kellene működtetnie. Hallatlan lehetőségeket bukunk el ennek hiányában.

A könyvtári stratégia nem számol, vagy méltatlanul alábecsült pozícióban számol a közoktatási könyvtárakkal.

A speciális közoktatási gyűjtemények állományvédelme, muzeális vagyonának védelme sajnos megoldatlan. A digitális értékmérés nem valósulhat meg akkor, ha az állomány kezelésére nincs alkalmas személyzet.

A pályázható források, a szakmapolitikai nagy projektek eddig sajnos inkább elkerülték a közoktatási könyvtárakat.

Az iskolai könyvtár, pláne egy sajátos közoktatási intézmény speciális szakkönyvtára olyan egyedi módon, a speciális terület körülhatárolt paraméterei mentén végzi tevékenységét, hogy eredményit, értékeit, szakmaisága minőségét nem tudja kellőképpen megmutatni a könyvtári rendszer számára. Így a könyvtári társadalomba történő betagozódása klasszikus értelemben szinte lehetetlen vállalkozás.

PR-tevékenységet, reklámot, ajánlásokat és különféle figyelemfelkeltő eszközöket sajátos mibenléténél fogva ez a könyvtártípus nem tud alkalmazni. Így munkánkat legtöbbször meg nem értés, de inkább közöny kíséri – jó ha nem lekezelés. Vagy ami a legvalószínűbb, nincs is rálátással a szakma erre a területre.

Szerencsére azonban számíthatunk a zenével foglalkozó más szervezetekre, zeneműkiadókra, zenemű-kereskedésekre és egyéb partnerekre, akik megértik

kéréseinket, problémáinkat. Nyilván ez részükről üzleti motiváció, de akkor is pozitív.

Kevés pályázat van erre a könyvtártípusra, ha egyáltalán nem nyilvános könyvtárként bármire is pályázhatunk.

A szerzői jogban, illetve annak alkalmazásakor nincsen minden olyan kérdés tisztázva, ami az oktatás-képzés tevékenységeit reálisan láttatná, kezelné, gondolkodok itt többek közt a kották ügyére.

A könyvtárostánár, könyvtáros, zenei könyvtáros státusz mint olyan, számos problémát vet fel. A besorolás esetleges: pedagógus vagy könyvtáros, könyvtárvezető vagy intézményegység-vezető. A bizonytalan helyzetből fakadó szakmai döntéshelyzetek anomáliái mindennaposak.

A közkönyvtári zenei gyűjteményekre kitekintve az látható, hogy igen fontos tényezők a könyvtári rendszerben, hasznos és magasan kvalifikált munkát végeznek. Ezzel együtt – bár rendkívüli felkészültséggel, nehéz körülmények között, rengeteg munkát végezve dolgoznak – valójában csak egyoldalúan részei a könyvtári rendszernek, miszerint azt gondolják magukról, hogy részei. A valóságban azonban a könyvtáron belül is sokszor maradék elven működő belső szervezeti egységek csupán, miközben a zenei ízlés, a zene iránti érdeklődés színvonalas kezelői, és mindezt a tevékenységet, szervezeti egységként, struktúrába rendezetten látják el. Az iskolában – képzőintézmény könyvtára esetén – még rosszabb a helyzet. A zenei szakkönyvtár számára sok esetben még az sem érhető el, ami a közkönyvtári részlegnek még azért biztosított.

Kóda, avagy amit még említenünk kell

Örömteli lenne, ha egyetértenénk abban, hogy a közoktatás sajátos, sok esetben mestert és tanítványt egyben kezelő, speciálisan képzett, sokrétű igényekkel élő felhasználóit támogató könyvtárait és könyvtári gyűjteményeit a könyvtári rendszer szolgáltató alrendszerébe, problémáikat értő módon kezelve kellene integrálni. Működésüket rendszerszerűen kellene támogatni elérhető pályázatok, speciális szakmai támogatások, illetve az oktatás és a közgyűjteményügy érintkező felületének jogharmonizációja révén.

A Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskola könyvtára iskolai könyvtár, zenei szakkönyvtár jelleggel. Védett gyűjteménye részben az Eruditio adatbázisban³ tekinthető meg.

A zeneiskola könyvtára egyidős az 1862-ben alapított Debreczeni Zenedével. A szakiskola hazánk első magyar nyelvű zeneoktatási intézménye, a magyar zene első közötti felkarolója. Elsőként használták benne magyar nyelvű zeneelméleti tankönyvet, zenetörténeti összefoglalót, itt tanítottak hazánkban elsőként összhangzattant, itt valósítottak meg elsőként hangszeres képzést és ugyancsak első volt az országban az 1894-ben megépített Zenede Palota, amely tudatosan zeneoktatás céljaira készült. Az intézményben alapítása óta számos kiválóság fordult

meg, úgy mint támogató, tanár, művész, vagy úgy mint növendék, például: Mátray Gábor, Erkel Ferenc, Reményi Ede, Hubay Jenő, Liszt Ferenc, Zichy Géza, Jan Kubelik, Ridley-Kohne Dávid, Dohnányi Ernő, Kodály Zoltán, Pablo Casals, Galánffy Lajos, Szabó Emil, Kocsár Miklós, Jeney Zoltán és még sokan mások.

Korábban egy sikeres NKA pályázatnak köszönhetően megvalósult az állomány teljes elektronikus katalogizálása, a védett különgyűjtemény restaurálása, kutathatóvá tétele. Az NKA pályázataival megoldódott a könyvtár gépesítése, az integrált könyvtári rendszer beszerzése, az RFID-rendszer kialakítása (automatikus azonosításhoz és adatközléshez használt kapu, mobil adatgyűjtő eszköz, keresők, érzékelők, vonalkódolvasók stb.).

A Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskola könyvtára igyekszik otthont adni szakmai konferenciáknak, a zenei könyvtárosok találkozóinak, könyvtárostanárok összejöveteleinek. És emellett rangos kiállításokat is szervez, valamint közreműködik a tehetséges növendékek egyéni pályázataiban (USA, Ausztria, Németország).

A könyvtári ismeretek átadása érdekében a könyvtár és a diákok rendszeres résztvevői a Bod Péter Országos Könyvtárhasználati Versenynek. Az olvasóvá nevelés keretében a Nagy Könyv vetélkedőn (2005) nívós díjat, a Nyugat 100 éves évfordulójára rendezett irodalmi versenyen (2008) különdíjat, a Kárpát-medencei nemzetközi könyvtári versenyen dobogós helyezést nyert el. (Ez azért is nagy szó, mert a zenész gyerekek közismerten túlterheltek, illetve nagyon elfoglaltak.)

Könyvtárunk egyetemi és főiskolai hallgatók rektori kitüntetéssel díjazott gyakorló helye is egyben. Növendékeink közül – akik az elméleti és nem a hangszeres képzést választják a továbbtanulásra – immár két tanulónk is a zenei könyvtári képzést választotta specializációnak.

Végezetül hadd idézzem a mestert, Kodály Zoltánt, aki a *Ki a jó zenész?* című előadásában így ad útmutatást:

„Akiben van tehetség, köteles azt kiművelni a legfelsőbb fokig, hogy embertársainak mennél nagyobb hasznára lehessen. Mert minden ember annyit ér, amennyit embertársainak használni, hazájának szolgálni tud. Az igazi művészet az emberiség emelkedésének egyik leghatalmasabb eszköze, s aki azt minél több embernek hozzáférhetővé teszi, az emberiség jótévője!”²⁴

„A mondottak alapján a jó zenész kellékeit négy pontban foglalhatjuk össze:

1. kiművelt hallás,	2. kiművelt értelem,
3. kiművelt szív,	4. kiművelt kéz.

Mind a négynek párhuzamosan kell fejlődnie, állandó egyensúlyban. Mihelyt egyik elmarad vagy előreszalad, baj van. [...] Az első két pontra a szolfézs és a vele kapcsolt, összefonódott összhangzat-

tan és formatan tanít. Szükséges kiegészítés: mennél sokoldalúbb gyakorlati zenei tevékenység; kamarazene, karéneklés nélkül senki-ből sem lesz jó zenész.”⁵

Hogyan lehetne jobban megfogalmazni a tudás, a műveltség, a szakmai követelmény szükségességét, mint ahogy Kodály tette, és mélyen hiszem, hogy mind-ebben a könyvtárnak, az oktató-képző intézmények szakkönyvtárának hatalmas felelőssége és kötelessége van.

Kodály Könyvtár – kutatószoba

Jegyzetek

1. Az idézet forrása a Wikipédia: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Tud%C3%A1smenedzsment>. (2020.01.20.) Lásd még a téma kiegészítéséül Sándori Zsuzsanna: *Mi a tudásmenedzsment* című összeállítását, mely az alábbi linken érhető el: <http://mek.niif.hu/03100/03145/html/> (2020.01.20.)
2. Az 1957. június 23-án tartott névadó rendezvényen elhangzott Kodály-beszéd hangfelvétel formájában maradt fenn, amely jelenleg is az intézmény tulajdonában van. Gulyás György, az iskola akkori igazgatója rögzítette a beszédet magnószalagra, valamint gépelte le.
3. <http://www.eruditio.hu/>
4. Kodály Zoltán: *Ki a jó zenész? Beszéd a Zeneművészeti Főiskola 1953. évi tanévzáró ünnepélyén*. In: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. I. kötet. Kodály Zoltán, Sajtó alá rendezte és bibliográfiái jegyzetekkel ellátta Bónis Ferenc, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1964. 284. p.
5. *Uo.*, 283. p.

Farkas Gábor Farkas

RÉGI KÖNYVEK IRODÁJA

Megőrzés, nyilvántartás, szolgáltatás

Hol őriznek ma régi könyveket Magyarországon? Valójában hány régi nyomtatvány, kézirat, térkép – és a sort folytathatnánk – bújik meg a magyar könyvtárak polcain? Ez a feltételezhetően hatalmas mennyiség miképpen oszlik el formai, tartalmi és időbeli szempontból? Mit lehet tudni a gyűjteményről, annak történetéről és az állomány védelméről? Van-e honlapja a könyvtárnak, mekkora a feltártság mélysége vagy a digitalizáltság mértéke? A könyvtáros használ-e integrált könyvtári rendszert a feldolgozáshoz, hogyan áll a leltározás vagy az állomány revíziója? Ki a bibliotéka fenntartója, a kollekció kezelője és ő milyen szaktudással rendelkezik? S egyáltalán, mi is a pontos postai címe a könyvtárnak, ki a vezetője, mi a hivatalos neve, van-e valamilyen azonosítási (ISIL) kódja?¹

Azt gondolnánk elsősre – és e sorok írója is beleesett ebbe a csapdába pár évvel ezelőtt –, hogy pár perc alatt minden kérdésre pontos választ adhatunk. Ám ettől még évekre távol vagyunk, ugyanis ma Magyarországon senki nem tudja megmondani, hogy pontosan melyik köz- és egyházi gyűjteményben őriznek a törvény által meghatározott muzeális könyvtári dokumentumot. És ebből következően még a többi kérdés megválaszolásától is elég messze állunk. E feladatra jött létre 2019. október 31-én a muzeális könyvtári dokumentumok nyilvántartását felügyelő MKDNY Iroda (továbbiakban: Iroda) az Országos Széchényi Könyvtárban (OSZK).

A 2000-es évek elején készült egy felmérés, amely a legfontosabbnak tartott gyűjteményekre összpontosult. A nagyjából félszáz könyvtár által kitöltött bejelentő űrlap közel egymillió kötetről adott hírt, ám már akkor világossá vált, hogy sokkal nagyobb léptékben kell nézni a megoldandó problémát: legalább kétszázötven gyűjteményben őrizhetnek több mint kétmillió könyvet.

Ez volt a kiinduló pont 2018 tavaszán, amikor felvetődött egy könyvtárközi szakmai egyeztetésen, hogy az úgynevezett szegedi MKDNY-adatbázis (a muzeális könyvtári dokumentumok nyilvántartása)² átkerül a nemzeti könyvtárba és egyfajta *pilotprogram* keretében a kialakítandó új Országos Könyvtári Platform (OKP) részévé válik. Így három feladattal kellett szembenéznünk az OSZK-ban:

- A régi nyomtatványok megőrzése az emlékezet és az utókor számára: az új felületen való domináns jelenlét és az állományvédelem.
- A régi nyomtatványok nyilvántartása: naprakész szolgáltatás a szakmának és a nagyközönségnek a nyomtatott és írott kultúránk legrégebbi részéről.
- A régi nyomtatványok szolgáltatása: elektronikus másolati példányok korlátozott (*kétoldalú*) és korlátlan (*OSZK*) hozzáférése.

Az előttünk álló munka elvégzését számos jogszabály biztosítja, mindenekeelőtt a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997-es CXL. törvény. A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény pedig kimondja, hogy a muzeális intézményekben, a levéltárakban, a közgyűjteményként működő kép- és hangarchívumokban, valamint a könyvtárakban muzeális dokumentumként őrzött kulturális javak védettnek minősülnek. Végezetül a muzeális könyvtári dokumentumok kezelésével és nyilvántartásával kapcsolatos szabályokról szóló 22/2005. (VII. 18.) NKÖM rendelet meghatározza a muzeális dokumentumok körét. Ezek pedig a középkori kódexek vagy nyelvemlékek, a középkori, kora újkori kéziratok, az 1701 előtt megjelent könyvtári dokumentumok, az 1851 előtt Magyarországon megjelent könyvtári dokumentumok és az 1851 előtt külföldön megjelent hungarikumok. A jogszabály lehetőséget biztosít arra is, hogy muzeálisnak tekinthető a fentiekén kívül *minden* olyan könyvtári dokumentum, amely tartalmi vagy alaki szempontból jelentős történeti értékű, amely megjelenése helyétől, időpontjától függetlenül különlegességnek vagy ritkaságnak számít, vagy előállítása körülményeire, technikájára (kiállítás, írásának anyaga, írásformája, illusztrációi, könyvdiszei, kötése stb.), illetve tulajdonosára tekintettel tudományos értékű.³ Fontos megjegyezni, hogy ezekről a muzeális könyvtári dokumentumokról a könyvtárak kötelesek külön nyilvántartást vezetni, s adataikat, valamint az ezekkel kapcsolatos változásokat be kell jelenteni az OSZK-nak. Ez történhet adatmigrációval vagy őrlepos feltöltéssel.⁴

Az Iroda elsőrendű feladata lett, hogy a naprakész nyilvántartás mellett kialakítója és szervezője legyen a muzeális könyvtári dokumentumok többretegű rendszerének. A rendszer – mely része az OKP-nek – működését magas szintű szakértői támogatás segíti. Itt elsősorban az OSZK munkatársai, az MTA Könyvtörténeti Munkabizottsága, a Magyar Könyvszemle szerkesztősége, a Kulturális Javak Bizottsága (KJB), valamint a MOKKA és a MOKKA-R tagsága tanácsaira, tapasztalataira és segítségére gondolunk. A hagyományos szakmai feladatokon (a feltárás, az adatmigráció, az állományvédelem, a digitalizálás, az értékbecslés országos koordinálása) túl az Iroda szerepet kapott a régikönyves ismeretek

szakértő képzésében (Könyvtári Intézet, OKJ-s tanfolyam⁵), a szakmai összejövetelek, workshopok szervezésében is. Az Iroda kezelésében lévő nyilvántartás (MKDNY) összekapcsolható lesz a Magyar Nemzeti Bibliográfiával (e-MNB) és az OSZK-ban folyó retrospektív feltárással, illetve digitalizálással (e-példányok). Ugyancsak fontos feladatot ró az Irodára a védési eljárásokban való részétel, mely nem merül ki a KJB bizottsági ülésekben, hanem segítséget, támogatást is nyújt a döntést előkészítő folyamatban. Emellett az Iroda feladatai közé került a lopott műtárgyakkal – értve ezt a muzeális könyvtári dokumentumokra – kapcsolatos tanácsadás, szakértés, adminisztratív segítségnyújtás is. Reményeink szerint a régi könyv világának minden szeletére odafigyelő Iroda munkája hamarosan összekapcsolható lesz az OSZK-ban, vagy azon kívül, esetleg országhatáron túl nyúló kutatási programokkal is. Itt elsősorban a már komoly hagyományokkal rendelkező MTA-OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport (Fragmenta), a Régi Magyarországi Nyomtatványok szerkesztősége (RMNY) munkájára, valamint a Corvina-, tipográfia-, kötés- és térképtörténetre, illetve provenienciakutatásra gondolunk. Ugyancsak kiemelkedő együttműködésre számítunk a szegedi központú Régi Magyarországi Nyomtatványok és Olvasmányok adatbank (Bibliotheca Eruditionis) művelődéstörténeti programjával, illetve az Európai Kutatókönyvtárak Konzorciuma (CERL) által működtetett, közel nyolcmillió rekordot tartalmazó adatbázissal (Heritage of the Printed Book). És akkor még nem ejtettünk szót olyan most kibontakozó együttműködésekről, mint például a szlovák és a magyar nemzeti könyvtár Apponyi-programja (Bibliotheca Apponyiana).

Az Iroda munkája a legfontosabb kérdés megválaszolásával kezdődött: hol őriznek muzeális könyvtári dokumentumokat Magyarországon? A pontos választ hosszadalmas és körülményes kutatómunka előzi meg. A Könyvtári Intézet által üzemeltetett magyarországi könyvtárak adatbázisa közel másfél ezer találatot hozott a lehetőségekből. Az alábbi könyvtártípusokból állítottuk össze a listát:

• Alapítványi könyvtár:	15
• Egyházi könyvtár:	53
• Felsőoktatási könyvtár:	168
• Felsőoktatási központi könyvtár:	31
• Intézeti könyvtár:	24
• Levéltári könyvtár:	17
• Megyei hatókörű városi könyvtár:	20
• Műemlék könyvtár:	2
• Múzeumi könyvtár:	56
• Nemzeti gyűjtőkörű könyvtár:	9
• Nemzeti könyvtár:	1
• Országos szakkönyvtár:	11
• Szakkönyvtár:	412

- Védett magángyűjtemény: 1
- Egyéb (községi, városi könyvtár): 20

Itt természetesen sok átfedéssel találkozhatunk, hiszen egyházi bibliotéka vagy szakkönyvtár lehet egyben felsőoktatási intézmény része is. Az eddig beérkezett adatok extrapolációja alapján a szóba jöhető nagyjából 400 gyűjtemény minimum fele gondolható a törvény által meghatározott muzeális könyvtári dokumentumot.

A felmérés számára egy kitöltendő űrlapot készítettünk és a következő alapadatokra vártuk a választ: a könyvtár azonosító kódja, pontos neve, vezetője, kapcsolattartója, az ő elérhetőségei (e-mail, telefonszám), a könyvtár honlapja, munkatársai rendelkeznek-e szakképesítéssel, van-e leltárkönyvük, könyvtári integrált rendszerük, folyik-e digitalizálás és milyen a gyűjtemény állományvédelme. Emellett két nyilatkozat megtételére kértük a partnerintézmények vezetőit:

- Van-e az állományukban a törvény által meghatározott muzeális könyvtári dokumentum?
- Van-e az állományukban nem muzeális, de 1851 előtt nyomtatott könyvtári dokumentum, vagy olyan tartalmi, esetleg formai tulajdonsággal bíró dokumentum, amely jelentős történelmi értékkel bír?

Ha mind a két kérdésre nemleges volt a válasz, akkor az adatok a „nem muzeális gyűjtemények” nyilvántartásába kerültek. Természetesen ebben az esetben is kértük a gyűjtemény vezetőjét, hogy ha szerencsés változás történik, nevezetesen ajándék, vétel, esetleg állami juttatás formájában mégis kerülne a gyűjteményükbe muzeális könyvtári dokumentum, akkor ezt jelezzék az Irodának. Viszont ha legalább az egyik kérdésre pozitív választ kaptunk, akkor a gyűjtemény vezetője nyilatkozott a könyvtár – törvény által meghatározott – dokumentumtípusainak megoszlásáról (kódex, kora újkori kézirat, ősnymtatvány, antikva, RMK és 1701–1850 közötti nyomtatványok). Ezek az adatsorok komoly segítséget nyújtanak majd az Iroda rövid, közép és hosszú távú programjának elkészítéséhez, hiszen így látni fogjuk Magyarország legértékesebb írott és nyomtatott kultúrája térbeli eloszlását, intézményi háttérét. Ez alapján már megtervezhetjük az adatmigráció ütemét és módozatait, illetve ennek személyi és tárgyi feltételeit.

Fontosabb szakirodalom:

- Hegyi Ádám: *Az országos régi könyves katalógus kialakításának lehetőségei. (absztrakt)* In: Egyházi könyvkultúra Magyarországon és Európában a 15. század végétől a 18. század közepéig. Nemzetközi tudományos konferencia és kiállítás : Sárospatak, 2003. október 1-3. Szerk. Kedves Gábor, Nagy Júlia, Miskolc, Gradatio, 2003. 60. A teljes cikk az alábbi weboldalon érhető el: <http://nws.iif.hu/ncd2004/docs/chu/005.pdf> (2020.01.04.)
- Hegyi Ádám: *MOKKA-R, a Kárpát-medencében található régi nyomtatványok digitális közös katalógusa.* = Mercurius, 2004, 9–10. http://epa.oszk.hu/00800/00885/00004/pdf/mercurius_2004_09-10.pdf (2020.01.04.)
- Hegyi Ádám: *A MOKKA-R (Magyar Országos Közös Katalógus – Régi Nyomtatványok) fejlesztéséről.* = Könyvtári Figyelő, 15. (51.) évf. 2005. 2. sz. 257–267.

http://epa.oszk.hu/00100/00143/00055/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2005_2_257-267.pdf (2020.01.04.)

- Keveházi Katalin: *Mi újság a MOKKA háza táján? 3. A régi nyomtatványok és kéziratok adatbázisa.* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 56. évf. 2009. 3. sz., 111–117. <http://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/8216> (2020.01.04.)
- Monok István: *Az 1851 előtti kéziratok és régi könyvek közös katalógusa.* = Könyvtári Levelező/lap, 16 évf. 2004. 7. sz. 3–5. http://epa.oszk.hu/00300/00365/00032/pdf/KLL_EPA00365_2004-07_003-005.pdf (2020.01.04.)

Jegyzetek

1. Az ISIL-kód (International Standard Identifier for Libraries and Related Organizations) a könyvtárak nemzetközi azonosítását lehetővé tevő betűkből és számokból álló jelsorozat. Szerepe a könyvtári, közgyűjteményi és könyvkereskedelmi információcserében kiemelkedő, sőt, a szemantikus webes publikálás támogatása miatt elengedhetetlen. Minden magyarországi könyvtár, amely szerepel a kulturális statisztikában, kapott ISIL-azonosítót. Bővebben: <https://ki.oszk.hu/hir/kutatasi-es-szervezettefejlesztési-osztaly/isil-azonosítokkal-szemantikus-web-fele> (2020.01.04.)
2. Itt csak röviden utalok arra, hogy a szegedi szakemberek (Hegyi Ádám, Keveházi Katalin, Monok István, Sándor Ákos, Zawiasa Róbert) áldozatos, néhány esetben több évtizedes munkája nélkül ma nem létezne a Muzeális Könyvtári Dokumentumok Nyilvántartása.
3. Szintén ebbe a körbe tartoznak az olyan kéziratok, illetve kéziratok hagyatékok, személyi irattárak, gyűjtemények vagy egyéb dokumentumok, amelyek írója (alkotója) a társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális vagy tudományos életben jelentős szerepet töltött be. Muzeális dokumentumoknak tekintendők az olyan hang-, kép-, film- és videódokumentumok, illetve elektronikus dokumentumok is, amelyek a fenti feltételek közül valamelyiknek megfelelnek.
4. Természetesen az MKDNY Iroda munkatársai minden segítséget megadnak ebben.
5. Az Iroda szervezésében 2020 őszétől induló 30 órás akkreditált – ingyenes – továbbképzés címe: Muzeális könyvtári dokumentumok: megőrzés, nyilvántartás, szolgáltatás. Az oktatói gárda a nemzeti könyvtár szakértőiből áll.

MKDNY
MUZEÁLIS KÖNYVTÁRI DOKUMENTUMOK
NYILVÁNTARTÁSA

Bejelentés Dokumentumok kezelése Források Jogsabályi háttér Súgó Vizualizáció

Keresés: Részletesebb keresés

Bibliotheca Vetus Hungariae

A kulturális örökség védelméről szóló törvény alapján a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma rendelkezlen szabályozta a muzeális könyvtári dokumentumok nyilvántartásának kötelezettségét. Ezért a könyvtárak kötelesek a birtokukban lévő muzeális dokumentumokat nyilvántartani és az adatokat az Országos Széchényi Könyvtárnak bejelenteni. Ugyanez a rendelet előírja valamennyi a Kulturális Örökségvédelmi Főosztály által védette nyilvántartott könyvtári dokumentum nyilvántartási kötelezettségét is.

A Magyar Országos Közös Katalógusnak – Régi Nyomtatványok Tagozat (MOKKA-R) a régi nyomtatványok közös katalógizálási rendszernek előkészítésén, megszervezésén és működtetésén túl feladata az ezen törvényben is a rendelkezlen meghatározott feladatok teljesítésének segítése magánüzeműek és azon intézmények számára is, amelyek nem tagjai a Tagozatnak.

MKDNY – Muzeális Könyvtári Dokumentumok Nyilvántartása – <https://mkdny.oszk.hu/>

Nagy László – Sárvári János

Az interneten is elérhetőek az erdészeti szakirodalom legfontosabb emlékei

Szakmai napon mutatták be a Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár adatbázisát

A több mint 150 éves Országos Erdészeti Egyesület (OEE) és annak Wagner Károly Alapítványa fontos szerepet kíván betölteni írott erdészeti emlékeink megőrzésében és közreadásában. Az erdészeti szakirodalom jelentős részét az egyesület őrzi muzeális értékű könyvtárában. A másfél évszázad kultúrtörténetét bemutató, páratlan szakmai gyűjtemény megőrzésére és bemutatására jött létre a Wagner Károly Alapítvány, amely az agrártárca támogatásával indította el digitalizálási programját. Ennek célja a magyar erdészeti szakirodalom legfontosabb archív és jelenkori dokumentumainak digitalizálása és lekérdezhető módon történő közreadása az interneten. A Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár eredményeit, adatbázisát 2019. november 20-án mutatták be az erdész, könyvtáros és levéltáros szakma képviselőinek, illetve a sajtónak Budapesten az OEE székházában, az Erdészeti Információs Központban. A szakmai napon emellett a digitalizálás folyamatáról, a digitalizált dokumentumok rendszerbe szervezéséről hangzottak el előadások.

A rendezvény népes, mintegy félszáz fős hallgatóság előtt zajlott. Az erdész szakma képviselői és a könyvtárosok, levéltárosok mellett jelen volt Zambó Péter, az Agrárminisztérium földügyekért felelős államtitkára, az Országos Erdészeti Egyesület elnöke, illetve az Országos Széchényi Könyvtár, a Szegedi Tudomány-

egyetem és a Soproni Egyetem Központi Könyvtár és Levéltár szakemberei. (Utóbbi intézmény munkatársai vettek részt az adatbázis előzetes tesztelésében.) A szakmai nap Zambó Péter köszöntőjével kezdődött, majd hat előadás hangzott el; ezek témája felölelte az OEE, annak alapítványa és könyvtára működését, a szervezet online térben lévő jelenlétét – konkrétan az egyesület által működtetett 12 különböző tematikus weboldalt és mikroszajtót –, valamint magának a digitális szakkönyvtárnak a létrejöttét, működését. Mielőtt azonban ezekről részletesen beszámolnánk, érdemes rövid kitérőt tenni az Országos Erdészeti Egyesület megalakulásával, a magyar erdészeti szakirodalom kialakulásával és az egyesületi könyvtár létrehozásával kapcsolatban.

Az Országos Erdészeti Egyesület és muzeális könyvgyűjteménye

A 19. század második felében Európa-szerte megnőtt a kedv szakmai szervezetek alapítására. Ehhez megfelelő alapot teremtett a szakmai folyóiratok megjelenése, a könyvek tömegtermékké válása. A Magyar Erdészegylet (Ungarischer Forstverein néven) 1851-ben jött létre, a kontinensen harmadikként. A kor elvárásainak megfelelően neve mellett nyelve is német volt. 1866-ban tartott közgyűlésükön azonban létrehozták az Országos Erdészeti Egyesületet, amely aztán megépítette székházát, ismertté tette a magyar erdészeti szaknyelvet és megalapította szakkönyvtárát. Az OEE Alkotmány utcai székházának 1950 körül történt államosítása miatt a könyvtár állománya számos költözést szenvedett el. Közben 1962-ben befejeződött a könyvtár katalogizálása, majd 1989-ben Telkiből az egykori Budavidéki Állami Erdő- és Vadgazdaság központjából annak újjáalakított, XII. kerületi, csillagvölgyi épületébe költözött. Itt már Erdészeti Információs Központ és az OEE Könyvtára néven működött tovább. Végleges helyére a 2000-ben elkészült új Erdészeti Információs Központ átadását követően került, ahol ma is működik (II. ker. Budakeszi út 91.). Elnevezése 2001-től Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtár.

A könyvtár mintegy 22 000 dokumentumot tartalmazó állományából 8000 könyv – ebből 6000 kötet archív anyag –, 14 000 egyéb publikáció és periodika. A könyvállomány az 1990-es évek közepén számítógépre került. A jelenlegi könyvállomány csaknem 90%-a (az archív állomány szinte teljes egészében) megtalálható a Nyugat-magyarországi Egyetem Központi Könyvtára (<http://ilex.efe.hu>) katalógusában, mint az OEE könyvtári adatbázisa.

A mindenki számára nyilvános könyvtár évente közel 400 főt fogad, a látogatók mintegy 20%-a külföldi. A könyvtárat a muzeális részt tekintendő érdeklődők, illetve aktív olvasók és kutatók látogatják. Az eredeti bútorzat és az erdészeti tárgygyűjtemény műemlék jelleget kölcsönöz a könyvtárnak, ami elsősorban az archív anyagok védelme érdekében prézens gyűjtemény. Gyarapítása tervszerűen folyik, a könyvállomány átlagos éves növekedése 300-400 kötetre tehető.

Az erdészeti szaknyelvtől a digitális könyvtárig

A szakmai napon először **Zambó Péter** köszöntötte az egybegyűlteket. Felidézte, hogy az Országos Erdészeti Egyesület megalakulása óta zászlóvivője volt a magyar erdészeti szaknyelv és szakirodalom megteremtésének. Ehhez nem csak német-magyar erdészeti műszótárt alkotott már a 19. században, hanem folyamatos pályadíjkiírásokkal ösztönözte az alapvető magyar erdészeti szakmunkák megjelenését, aktívan támogatta azok kinyomtatását és terjesztését. Az 1862-ben Wagner Károly és Divald Adolf erdőmérnökök, a hazai erdészeti tudományos közélet kibontakoztatói által útjára indított *Erdészeti Lapok* több mint 150 éve az egyesület ma is élő szakfolyóirata és egyesületi közlönye, hazánk egyik legrégebbi, folyamatosan megjelenő szakperiodikája. Nem véletlen, hogy a könyvtári állomány digitalizálása az *Erdészeti Lapokkal* és az *Erdészettörténeti Közleményekkel* kezdődött. Ezt a munkát, illetve a Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár létrehozását az Agrárminisztérium, valamint annak jogelődje, a Földművelésügyi Minisztérium támogatta. Ezen projektek keretében mára közel 150 ezer oldal, mintegy 250 dokumentum digitalizálása történt meg.

Zambó Péter, az Agrárminisztérium földügyekért felelős államtitkára, az Országos Erdészeti Egyesület elnöke köszönti a szakmai nap résztvevőit

A könyvtár üzemeltetője: a Wagner Károly Alapítvány

Az Országos Erdészeti Egyesület 1990-ben hozta létre a Wagner Károly Alapítványt, amelynek fő célja az egyesületi könyvtár fenntartása, üzemeltetése a könyvtári állomány gyarapításával, technikai eszközök beszerzésével. Erről be-

szélt az államtitkári köszöntőt követően a szakmai nap első előadója, **Bakon Gábor**, a Wagner Károly Alapítvány kuratóriumának elnöke. Szavaiból kiderült, hogy néhány éve az alapítvány alapító okiratát megújították, kuratóriumának új elnöke lett, és tagjainak összetétele is megváltozott. A Wagner Károly Alapítvány aktivitása a megújulásnak is köszönhetően felerősödött és az Országos Erdészeti Egyesület Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtárának meghatározó támogatójává vált.

Az elmúlt hat évben az alapítvány több mint 10 millió forinttal támogatta az egyesületi könyvtárat, az abban folyó munkát, a bérleti, valamint biztosítási díjat, az ott található műtárgyak felújítását, restaurálását, keretezését és a könyvtári állomány gyarapodását, továbbá az *Erdészettörténeli Közlemények* több mint 100 kötetének teljes körű digitalizálását.

Egy 150 éves egyesület a világhálón és a digitális világban

Nagy László, az Erdészeti Lapok főszerkesztőjének előadása a szakmai napon

Nagy László előadásában arról beszélt, hogy az egyesület webes fejlesztései a saját honlap, illetve az *Erdészeti Lapok* weboldalának létrehozásával kezdődtek. Érdeemes megjegyezni, hogy utóbbi 2009-ben internettechnológiai szakmai díjat nyert. A következő lépés a folyóirat digitalizálása volt; a munka sikerességét jól érzékelteti, hogy a szabad szavas keresési rendszerrel ellátott digitális archívumot tíz év alatt félmilliónál is több látogató kereste fel. A digitális fejlesztés következő fázisában az *Erdészettörténeli Közlemények* archívumának kialakítása következett. Az egyesület emellett szerteágazó tematikus, okoseszközökre is optimalizált honlapcsaládot, fafaj-meghatározó applikációt, az *Év fája* választás kap-

csán online szavazási rendszert, folyóiratához lapozható digitális platformot és videómegosztó csatornával is kiegészített közösségi médiafelületeket tart fenn a hatékony és korszerű kommunikáció érdekében.

Solymári Róbert, a Grotoszk Kreatív Társulat ügyvezetője azt emelte ki előadásában, hogy az Országos Erdészeti Egyesület immár tíz éves múltta visszatekintő sikeres fejlesztési koncepciójának eredménye az a 12 különböző tematikus weboldal és mikroszájt, amely jelenleg az egyesület sokszínű honlapcsaládját képezi. Az oldalak népszerűségét és az erdészeti ágazatban zajló infokommunikáció fejlődését jól mutatja, hogy a honlapok összes látogatóinak száma megközelítőleg havi tízezeres nagyságrendű, és évről évre növekszik. Solymári Róbert előadásában hangsúlyozta: a Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár felületét igyekeztek a könyvtárat kezelő szoftveres környezeten túl a funkciónak megfelelő belépőoldali arcullattal is ellátni. Információtechnológiai, IT-biztonsági és erőforrás-gazdálkodási szempontokat figyelembe véve az értékes digitális gyűjtemény új, modern, speciálisan erre a célra kialakított virtualizált szerverkörnyezetben kapott helyet.

Mi a Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár?

A Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtárról, létrehozásáról, tartalmáról **Dr. Sárvári János** erdőmérnök, könyvtárvezető tartott előadást. A digitalizálási projekt a Wagner Károly Alapítvány segítségével 2017-ben megvásárolt, az Eva Mayr-Stihl Stiftung által finanszírozott, nagy teljesítményű könyvszkennel beszerzésével indult, ami a későbbi digitalizálások vezérgépévé vált.

A Wagner Károly Digitális Erdészeti Szakkönyvtárat az Agrárminisztérium támogatásával 2017 szeptemberében kezdte felépíteni az Országos Erdészeti Egyesület és a Wagner Károly Alapítvány azzal a céllal, hogy az egyesület szakkönyvtára állományának legértékesebb, zömmel magyar nyelvű szakmai dokumentumait digitalizálja, adatbázisba foglalja és visszakereshető, lekérdezhető módon a nagyközönség részére ingyenesen hozzáférhetővé tegye. Az előadásban elhangzott, hogy jelenleg a munka a harmadik fejlesztési fázisban tart, ami azt jelenti, hogy 2017 szeptemberétől 2018 márciusáig 4 millió, 2018 májusától 2019 januárjáig 5 millió, valamint 2019 júniusától napjainkig további megközelítőleg 3 millió forint támogatást használtak fel, miközben az adatbázis terjedelme mára meghaladta – az előzésekkel együtt – a 100 ezer oldalt, ami mintegy 500 dokumentum teljes értékű digitalizálását jelenti.

A meglévő könyvtári fizikai állományból való kiválasztás elsődleges szempontja a régi erdészeti szakkönyvek, periodikák, erdészeti jogszabályok, illetve az Országos Erdészeti Egyesületre vonatkozó jegyzőkönyvek, alapszabályok adatbázisba rendezése és megjelenítése volt. A szakkönyvek közül kiemelkedő Bedő Albert, Fekete Lajos, Kaán Károly és Vadas Jenő műveinek megjelenése; a perio-

dikák közül pedig érdemes megemlíteni az *Erdészeti Zsebnaptár* teljes sorozatát és a *Mittheilungen des Ungarischen Forstvereines* évfolyamait.

Dr. Sárvári János, a Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtár vezetője beszél a szakmai nap hallgatósága előtt

A jövőbeni tervek között szerepel az *Erdészeti Kísérletek* című folyóirat közreadása, valamint a 19. század végi, 20. század eleji, rövidebb ideig megjelent erdészeti témájú szaklapok adatbázisban való megjelenítése is. Dr. Sárvári János ismertetése szerint fontosnak tartották, hogy a kiadványok tág szakterületi besorolást is kapjanak, elsősorban a felhasználói igények kiszolgálása, a könnyebb visszakereshetőség érdekében. A munkákba – az Országos Erdészeti Egyesület érintett munkatársain kívül – három alvállalkozó bevonása vált szükségessé.

A digitalizálás lépcsői, működés és rendszerbe szervezés

A szakmai nap két záróelőadása a digitalizálás folyamatát és az adatbázis működését járta körül. Előbbiről **Fecz Ágnes**, az Országos Széchényi Könyvtár informatikus könyvtárosa beszélt. Mint ismertette, az igen értékes könyvtári gyűjteményből jól átgondolt, tematikus válogatást követően a feldolgozás munkafolyamatai két lépcsőben valósultak meg: a képi beolvasást, amely mindvégig a muzeális kötetek állományvédelmi szempontjainak szem előtt tartásával történt, a kétrétegű, OCR-ezett PDF szolgáltatási formátumok előállítását követte. Ezekben az elektronikus kötetekben a karakterfelismertetett teljes szöveg kiemelhető, kereshető, a böngészőprogramok számára indexelhető.

A virtuális térben megjelenő digitalizált szakkönyvtári dokumentumok magas szintű védelmét szolgálja, hogy minden egyes oldal az OEE szép rajzola-

tú, színes, tölgycsillagos logójának felhasználásával eltávolíthatatlan képi vízjelet kapott, amelyet kiegészít annak szöveges, az oldalak alján futó, a digitalizálást irányító jogtulajdonos intézmény (OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár) és a projektet támogató Földművelésügyi Minisztérium, majd 2018-tól az Agrárminisztérium nevét feltüntető párja.

Ezekben az e-kötetekben a szakszerű bibliográfiai eljárásban megszokott metaadatok (szerző(k), cím, szerzői jogra vonatkozó megjegyzés) egységesen kiegészülnek a közreadóra vonatkozó információval: „A dokumentumot az Országos Erdészeti Egyesület Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtára szolgáltatja: <http://erdeszetidigitaliskonyvtar.oee.hu>” – így ez a tájékoztatóelem – a fentiekhez hasonlóan – a PDF-ek elválaszthatatlan, azok eredeti forrását meghatározó része.

Az OEE nyilvános szolgáltatásában megjelentetett kiadványok fokozatosan betagozódnak az Országos Széchényi Könyvtár keretében működő Magyar Elektronikus Könyvtárba (MEK) és az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázisba (EPA) is, lehetőséget nyújtva az elektronikus szakkönyvgyűjtemény biztonságos, hosszú távú megőrzésére, valamint az országos és nemzetközi könyvtári rendszerekhez való illeszkedésére.

Utolsó előadóként **Sándor Ákos**, a Szegedi Tudományegyetem Informatikai és Szolgáltatási Igazgatóságának egységvezetője „Működés és rendszerbe szervezés – egy digitális könyvtár alapjai” című előadásában elmondta: a magyarországi könyvtári gyakorlathoz illeszkedően a Wagner Károly Erdészeti Digitális Könyvtár kialakításához a rendszer megálmodói egy, a feladatra alkalmas repozitóriumot kívántak létrehozni. Ez a szoftveres környezet a digitalizált erdészeti dokumentumok szolgáltatása mellett azok beazonosítását segítő metaadatok adatbázisba szerveződését is lehetővé teszi.

A hazai és nemzetközi gyakorlatnak megfelelően az egyik legnépszerűbb szoftvert, az EPrints nevűt választották a feladatra, amelynek segítségével az erdészeti digitális könyvtár akár nemzetközi aggregátor szolgáltatásokhoz is kapcsolódhat a jövőben, a szoftverben megvalósított szabványos protokollok használatával. A kialakított szolgáltatás egyaránt elérhetővé teszi az úgynevezett egymező, illetve az összetett keresési lehetőségeket. Mindezt úgy, hogy mindkét esetben a kereső űrlap nem csak a metaadatokban, hanem a teljes szöveges (full-text) keresést is biztosítja.

A repozitórium alapértelmezett keresőmotorja mellett kialakítottak egy olyan keresési opciót is, amelyet a korábbi erdészeti digitalizálási projektek kapcsán megszokhattak a felhasználók az Országos Erdészeti Egyesület és az Országos Széchényi Könyvtár együttműködése során. Így elérhetővé vált a Magyar Elektronikus Könyvtárban is alkalmazott találatmegjelenítési módszer, melynek köszönhetően a találati listában a keresőkifejezés és annak szöveggörnyezete is látható, ami a feltöltött PDF-fájlból származik. Ezenkívül lehetőség van a di-

gitális könyvtárban böngészni a feltöltött dokumentumok megjelenési dátuma, szerzője, címe és szakterületi besorolása szerint is.

Az adatbázisba feltöltött dokumentumok egyik érdekessége, hogy borítóval, cím- és hátlappal együtt rögzítették őket a PDF-fájlokban, ami nem tipikus az ilyen jellegű adatbázisoknál, ugyanakkor indokolt a muzeális vagy ahhoz nagyon közeli korú dokumentumok esetében.

Végül Sándor Ákos kitért arra, hogy az adatbázis használatának szokásait, ha tetszik, sikerességét a statisztikamodul segítségével lehet nyomon követni. A modul lehetőséget ad összesített, illetve dokumentumonként elkülönített letöltési adatok megjelenítésére is.

A Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár bemutató szakmai napon a résztvevők megismerkedhettek az adatbázis működésével, a keresési lehetőségekkel, a gyakorlati hasznosíthatósággal. A szakmai nap tartalmas programja pedig – tekintve, hogy az erdészekről kezdve a webdizájnerek szakemberen át a könyvtárosokig, informatikusokig a legkülönbözőbb szakterületek képviselői adtak elő – minden érdeklődő számára alapos betekintést nyújtott az egyik legjelentősebb hazai erdészeti szakkönyvtár állományának digitalizációjába, korszerűsítésébe.

A Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár az interneten a következő címen érhető el: <http://erdeszetidigitaliskonyvtar.oeo.hu> és <http://edk.oeo.hu>.

A cikkben látható fényképeket Krasznai-Nehrebczky Mária (AM Sajtóiroda) készítette.

WAGNER-KÁROLY
ALAPÍTVÁNY

WAGNER-KÁROLY ERDÉSZETI SZAKKÖNYVTÁR
1853

Üdvözljük az Erdészeti
Digitális Könyvtár repozitórium
oldalán!

KERESÉS A MEK-BEN

Írja be a keresett kifejezést

KERESÉS

KERESÉS A REPOZITÓRIUMBAN

Írja be a keresett kifejezést

Egyszerű kulcsszavas keresés
 Keresés a teljes tartalomban

Az erdészeti repozitórium keresőfelülete

Horváth Adrienn

A minőség fejben dől el

Interjú a 2019-ben Könyvtári Minőségi Díjat nyert szegedi Somogyi-könyvtár igazgatójával, Sikaláné Sánta Ildikóval

A Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár igazgatója, Sikaláné Sánta Ildikó magyar nyelv és irodalom, valamint könyvtár szakon végzett Nyíregyházán, az okleveles könyvtáros diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerezte meg 1988-ban. 1983-ban kezdett el dolgozni a megyei könyvtárban, azóta él Szegeden. Egy munkahelyen évekig, évtizedekig: Sikaláné Sánta Ildikó az intézménnyel együtt változott, fejlődött. 2017-ben előbb a Minősített Könyvtár címet, majd 2019-ben már az ő vezetése alatt a Könyvtári Minőségi Díjat nyerték el munkatársaival.¹

A pályamunkát² bárki szabadon elolvashatja, tanulmányozhatja, de legyen szó bármilyen szakmai beszámolóról, az nem szólhat lírai dolgokról, csak eredményekről, számokról, trendekről, következtetésekről, célokról. Így a nyertes anyag mögötti nehézségekről, emóciókról, a munkatársak kitartásáról, a vezetői nézőpontról, a csapat számos áldozatáról nem eshet elég szó. Az igazgató asszonnyal a cím és a díj elnyeréséről, valamint az előttük és a mögöttük álló munkáról beszélgettem.

– Mi az a három pozitív tulajdonság, amit a könyvtárosság hozott ki Ön-ből?

– Mindig is aktív, a változásokra gyorsan reagáló ember voltam, de ezt a könyvtárosság még jobban felerősítette bennem. Az intézmény és a szakma körül nagyon sok dolog változott. Ez megkívánta a gyorsaságot, a rugalmasságot, de az

alkalmazkodást is. Fontosnak tartom, hogy ne csak kövessük a változásokat, hanem elébe menjünk az igényeknek.

A másik tulajdonság, amit felerősített a szakma: a türelem, ami látszólag el-
lentmondás, de nagyon nagy szükség van rá a felmerülő problémák megoldásá-
hoz. Le kell egy picit lassulni, hogy jó döntéseket hozzunk. A türelem segít az
emberekkel való kommunikációban, a kommunikáció erősíti az emberismeretet,
hiszen rengeteg emberrel találkozunk: kollégákkal, könyvtárlátogatókkal.

A harmadik a rendszeresség. Az utóbbi 10-15 évben felgyorsult körülöttünk
az élet, az alkalmazkodás egy sokkal szigorúbb rendet is megkövetel, fontos,
hogy rendszer legyen körülöttünk.

*Sikaláné Sánta Ildikó
(Fotó: Délmagyarország / Frank Yvette)*

– Miért szeretett volna igazgató lenni? Mik voltak azok a feladatok, amiket meg akart valósítani?

– Igazgatóhelyettesként két vezetővel is dolgoztam együtt, két jelentősen különböző, eltérő személyiségű és vezetési szellemiségű igazgatóval. Mindenkor fontosnak tartottam a közös célok kijelölését, az intézmény fejlődését. Az elmúlt időszak alatt Palánkainé Sebők Zsuzsával nagyon jól együtt tudtunk dolgozni, jól kiegészítettük egymást. Számos olyan kezdeményezés volt, amit együtt kezdtünk el. A folytatás nagyon fontos volt számomra. Emellett számos fejlesztendő terület is van, amelyek elkezdéséhez – úgy érzem – még van erőm, energiám. A szervezeti kultúránk fejlesztése, a minőségmenedzsment ilyen terület. Egy ekkora intézményt³ megújítani hosszabb folyamat, egy nagy hajót akármilyen kicsi szöggel is, nehéz kimotozni a haladási irányból, de van az a pont, amikor meg

kell tenni. Szakmailag nagyon erős és jól működő könyvtár vagyunk. Amikor az igazgatói pályázatokat beadtam 2018-ban, nagy koncepcióváltásokat nem akartam és nem is volt indokolt tervezni. Hiszen a közel tíz év alatt, amit együtt töltöttünk a korábbi igazgatóval, mindent meg tudtunk beszélni és az irányt együtt jelöltük ki, így a pályázatomban csak bizonyos területek erősítése volt a célom, nem a paradigmaváltás. A gyors változások, új kihívások szerkezeti átalakítást is megkívántak, amelyet elkezdtünk az elmúlt évben.

– Jól gondolom, hogy az önök kettősében megvalósult az a manapság csak vágyálomként élő jelenség, hogy a regnáló vezető kinevelje az utódját? Eközben együtt gondolkodnak, folyamatosan megvitatják a dolgokat.

– Igen, nagyon kevés olyan kérdés volt, amit ne tudtunk volna úgy megbeszélni, hogy mindkettőnk számára elfogadható döntés szülessen. Mi személyiségben különbözőek voltunk, szakmailag más területeket tartottunk fontosnak, de mindig kompromisszumra jutottunk abban, hogy mi legyen az az irány, amit együtt ki tudunk jelölni.

– Az ön után következők is képesek a konszenzuskeresésre, együttműködésre amellet, hogy valami mást, valami újat akarnak?

– Együttműködés, kompromisszumkészség nélkül nincs közös fejlődési irány, a változást, az újat mindenkinek akarni kell, a célt közösen kell meghatározni. A környezetemben levő kollégák nagyon innovatívak, sok új ötletet hoznak. Fontosnak tartják, hogy ezek meg is valósuljanak és tesznek is érte. Ha ezt jól előkészítjük, több alkalommal is átbeszélve, egészen biztos, hogy meg tudjuk győzni egymást, még akkor is, ha nagy eltérés lenne a módszertanban, vagy a megvalósítás elgondolásában.

– Ha egy kollégának van egy ötlete, mit várnak el tőle? Kidolgozott koncepcióval álljon elő, vagy elég az ötlet, esetleg egyeztessen az osztályvezetővel és annak jóváhagyásával juthat feljebb a javaslat?

– Nálunk az a gyakorlat, hogy ha valakinek van egy jó ötlete, akkor azt rögtön jelzi, vagy a közvetlen vezetőjének, vagy az intézmény vezetésének. Ha ez az ötlet jó, és körvonalazza a megvalósítás lehetőségét, tehát nem csak egy bedobott címet vagy témát kapunk, hanem néhány mondattal körül is írja, az már egy kiindulópontot jelent. Ha az az ötlet illeszkedik a könyvtár fejlődésébe, szélesíti a kínálatunkat, ismertebbé teszi a könyvtárat, segít megismerni a velünk szemben támasztott elvárásokat, vagy egyszerűen csak *érdekes*, akkor keressük a lehetőséget, hogy megvalósíthassuk. Rossz ötlet nincs, de fontos a döntéselőkészítő tanulmány is, hogy az ötlet milyen humán és anyagi erőforrást kíván, és hogy lássuk azokat a célokat, amiket ezzel az ötlettel meg szeretnénk valósítani.

– Tud olyan ötletet mondani, ami megvalósult?

– Szinte csak olyan ötleteket tudok mondani, ami megvalósult. A szolgáltatások folyamatos fejlesztése, az olvasói igényekre épülő javítása kiemelten fontos a könyvtárak életében. Hosszú lenne felsorolni a megvalósult ötleteket, amelyekkel a kollégáim a könyvtárat, a könyvtárhasználatot, az olvasást népszerűsítik. Néhány példa azokra az ötletekre, amelyek az elmúlt időszakban épültek be a könyvtár mindennapjaiba.

A honlapunkon elérhető *Dugonics-almanach*⁴, vagy a *Pex adatbázis*⁵ a régi, ritka gyűjteményünk értékeit teszi kereshetővé. Utóbbi egy szűkebb kutatói kör számára készült. Muzeális könyveinkből itt azokat gyűjtjük össze, amelyekben tulajdonjegyek vannak. Ezzel megteremtettük a lehetőségét annak, hogy egy-egy magánkönyvtár, ha csak virtuálisan is, de egyszer újra egésszé válhat. Réteggutatói igényeket szolgál ki a Pex, de olyannyira hasznos, hogy felfigyelt rá az Európai Kutatókönyvtárak Konzorcium (CERL), és engedélyt kért a Pex-re való hivatkozásra.⁶

Ugyanígy a megújított, közoktatást támogató szolgáltatásaink, foglalkozásaink jelentős része is könyvtáros kollégák folyamatos *ötletelését* mutatja. Az én könyvtáram projekt keretében 6 mintaprogramot dolgoztunk ki. Ezen a területen a legújabb kínálatunk a QR-kód használatára épülő könyvtárhasználati bemutató, a robotika alkalmazása a szövegértésben és az idősebb korosztálynak elindított *Okos órák*.

A könyvtárak közül elsőként kezdtük el a helyi értékek bemutatását városi sétákon keresztül. 2004-ben, a Kulturális Örökségi Napok keretében invitáltuk először az érdeklődőket Szeged árvíz előtti épületeinek megismerésére. A város árvíz előtti helyszíneinek és templomainak bemutatása volt az első helyismereti, városismertető séta. Ma már tematikus sétákkal várjuk a látogatókat, és a Szegedi Tourinform Irodával kötött megállapodás révén a kollégák az általuk szervezett sétákban is közreműködnek⁷. Ilyen például a *Süti séta*⁸, amely Szeged leghíresebb cukrászdáit mutatja be, vagy a *Temető séta*⁹, ami a temetőkultúra megismertetését tűzte ki célul.

A Szegedi Nemzeti Színházzal – együttműködés keretében – színházi előadások bemutatója előtt közönségtalálkozót szervezünk a könyvtárban.

A városi rendezvényekre, oktatási intézményekbe való kitelepülések – SZIN (Szegedi Ifjúsági Napok), kollégiumok, Szegedi Kulturális Piac, és még sorolhatnám – színes, gazdag programja mind a könyvtárosok ötletgazdagságát mutatja.

– Hogy indult a Somogyi-könyvtárban a minőségfejlesztés, és hogyan fogadták ezt a munkatársak?

– Korán elkezdtük a minőségszemléletű munkát. Bekapcsolódtunk a képzésekbe, az ott tanult ismereteket megosztottuk egymással és átültettük a gyakorlatba. Kezdetben a saját kollégáink vettek részt képzéseken, majd később már mi is tartottunk a megye könyvtárosainak szakmai napokat, továbbképzéseket, ahová előadókat hívtunk meg. A Minősített Könyvtár címet 2017-ben nyertük el, de

előtte már 3-4 évvel elkezdtek a tudatos készülést. Törekedtünk arra, hogy a sok ismeret, módszer, amit elsajátítottunk, beépüljön a mindennapi munkába, a minőség szemlélet meghonosodjon a napi tevékenységben. Korábban is a minőségi munkavégzés volt a legfontosabb, csak éppen más szavakkal fogalmaztuk meg. Az olvasói igényeket mindig is követtük és figyelembe vettük a fejlesztéseknél, a gyarapításnál. Fontos ismerni, hogy milyen igényeket támasztanak a felhasználók a könyvtárral szemben, mennyire elégedettek a szolgáltatásainkkal. Ma már minőségfejlesztési szempontok alapján összeállított kérdőívekkel végezzük a felmérést rendszeres időközönként, pontosan dokumentáljuk, és az eredményt közzétesszük. Olyan ez, mint amikor két ember társalog: nem azt mondjuk, hogy kommunikációs folyamatot folytatnak, hanem csak annyit, hogy beszélgetnek.

Amikor elkezdtek tudatosan alkalmazni a TQM módszereit, eszközeit, onnantól kezdve beszélhetünk minőségmenedzsmentről. Következtesen figyelünk például arra, hogy ha egy szolgáltatást akarunk bevezetni, akkor jól mérjük fel a célcsoport igényeit, az erőforrásokat. Ezt korábban is megtettük, de ma már nagyobb figyelemmel és körültekintőbben végezzük a piackutatást.

A kollégák szemléletének alakítása, a minőség iránti elkötelezettség növelése hosszabb folyamat. A minőség fejlesztésére fordított energia nem vész el, csak idő kell ahhoz, hogy *felhajtóerőként* működjön. A minőség fejben dől el – ezt az idézetet többször használtuk projektmegbeszéléseken, tréningeken, hiszen elsősorban magunkban kellett tudatosítani a minőségfejlesztés fontosságát, a minőség iránti elkötelezettség erősítését.

Nem könnyű a saját munkánk objektív értékelése. A kollégák minőség szemlélete, elkötelezettségének szintje más, bármilyen magas szintű az intézményben folyó munka. De ez természetes. Nagyon fontos a figyelem fenntartása. Egy jó példa erre egy nemrég megvalósított ötlet, a *Mit üzen a MIT?* címmel összeállított belső körlevél, amelyben a Minőségirányítási Tanács vezetője számol be kéthavonta a minőségfejlesztés területén végzett munkáról.

– Kezdetben mi volt a céljuk a minőségfejlesztéssel, és ez hogyan változott?

– A célunk mindig is az volt, hogy az intézmény működése még hatékonyabb legyen. Ez a feltétele annak, hogy az olvasóink számára minél jobb szolgáltatást tudjunk nyújtani. Egyre több figyelmet fordítunk partnerkapcsolatainkra, és hogy eredményes kapcsolatot építsünk ki különböző szervezetekkel. Partnerkapcsolataink elemzése, értékelése segít abban, hogy a régi kapcsolatainkat megújítsuk, felülvizsgáljuk, áttekintsük működésüket. Felmérjük, hogy miben tudják partnereink segíteni a fejlődésünket, mit tudunk mi nyújtani számukra ahhoz, hogy ez az együttműködés még jobb legyen.

Számos partnerkapcsolatunk van, csak hogy néhány példát említsek: évek óta kiváló az együttműködés az SZTE Klebelsberg Kuno Könyvtárával, a Móra Ferenc Múzeummal, a Tourinformmal, az oktatási és kulturális intézmények jelen-

tős részével, az Árkád bevásárlóközponttal, a Belvárosi Mozival, civil szervezetekkel, az Iparkamarával. Korábban már említettem: a Szegedi Nemzeti Színház a közönségtalálkozókat rendszerint nálunk tartja. Ezáltal a könyvtár bevonz egy olyan réteget, amely a színház miatt jön be, de ha már itt van, akkor nagyobb eséllyel fog visszatérni hozzánk. A színháznak is előnyös az együttműködés, mert előfordulhat, hogy egy színházba nem járó olvasónk egy közönségtalálkozási beszélgetés hatására fog jegyet váltani valamelyik darabra.

– Mit tesznek azért, hogy a partnerkapcsolataik erősebbek legyenek?

– Fontos a személyes megkeresés, de ez nem elég. Mi konkrét javaslatot keresünk fel a partnereket, ami jó kiindulási alapja egy tárgyalásnak. Nem mindegy, hogy mekkora figyelmet fordítunk egymásra. Az oktatási intézmények esetében például nem csak a pedagógusokkal tartjuk a kapcsolatot – bár ez a legfontosabb –, hanem intézményi szinten is, az igazgatóknak is folyamatosan küldjük a kínálatunkat. Ebben az évben szervezünk egy partnerkapcsolati napot, amelynek témája az együttműködés további javítása, bővítése, illetve annak felmérése, hogy partnereink milyen fejlődést látnak a mi munkánkban.

– Az értékelési keretrendszerben van kilenc kritérium, számos alkritérium és értékelési szempont, de mi volt az, amivel igazán meggyűlt a bajuk?

– A folyamataink azok, amelyek folytonosan fejlesztés alatt állnak. Egy folyamattérképet viszonylag gyorsan elkészít egy intézmény, de le kell írni és meg kell határozni a kapcsolódási pontokat, ami egy összetett feladat. Jól kell meghatározni a kockázati pontokat és a mutatószámokat. Nagyon sokat dolgoztunk és dolgozunk a folyamatok leírásával, fejlesztésével. Volt olyan folyamat, aminél a leírás után szembesültünk azzal, hogyan lehetne optimálisabban szervezni. Ez az optimalizálás nem azt jelenti, hogy merőben felforgattuk a folyamatot, de az apró változtatások is hatékonyabbá tették a munkánkat.

Szintén nagy feladat a teljesítményértékeléshez szükséges mérőszámok, mutatók meghatározása, kidolgozása, amelyek mentén a munkánk hatékonyságát mérjük. De kiemelt jelentőségűek, mivel a mérőszámokkal nem csak a saját munkánk hatékonyságát mérjük, hanem azt összehasonlíthatjuk más könyvtárakéval is.

– Létezik a Somogyi-könyvtárban teljesítményértékelésen alapuló jutalmazási rendszer?

– Van dolgozói teljesítményértékelési rendszer, és dolgozunk az ezen alapuló ösztönzési rendszer kialakításán. A jutalmazási rendszer kiépítése szintén folyamatban van. Nagyon fontos az anyagi ösztönzés, de keressük a nem anyagi ösztönzés lehetőségeit is.

– A Minősített Könyvtár cím elnyerése mit jelentett a munkatársaknak?

– A kollegák nagyon örültek a címnek. Az, hogy egy hosszú folyamat után elnyertük a címet, annak a bizonyossága volt, hogy ezt a munkát folytatni kell, és

minél jobban be kell, hogy épüljön a minőségmenedzsment a mindennapi működésünkbe. Beért a munkánk gyümölcse.

– Milyen előnyük származott abból, hogy megnyerték a Minősített Könyvtár címet?

– A felkészülés során a rendszeresség volt az, ami megerősítette és hatékonyabbá tette azt a szervezethez, ami korábban is megvolt. A Minősített Könyvtár cím növelte a könyvtár szolgáltatásai iránti bizalmat és javított a társadalmi megítélésén. Nagyobb figyelmet fordítanak a használók a könyvtárra, sok pozitív visszajelzést kaptunk. Az olvasók, a partnerek számára a szolgáltatások magas minőségének állandóságát, stabilitását igazolja a Minősített Könyvtár cím.

– Növekedett-e az önkéntesek száma, könnyebb volt-e lobbizni a fenntartó felé, változott-e a programok látogatottsága?

– Mindenképpen pozitív volt, hogy elmondhattuk a partnereknek, kiváló minősített könyvtár vagyunk, és ez rangot jelent. A visszajelzésekben többször kiemelték, hogy ilyen neves intézménnyel jó együtt dolgozni. Egy minősített könyvtárral az együttműködés biztosabb alapokon nyugszik, erősebb a partnerek bizalma. Nagyon jó a kapcsolatunk a fenntartónkkal, folyamatosan figyelemmel kísérik munkánkat, értékelik eredményeinket. Természetesen a cím megszerzése, az elismerés megkönnyíti a lobbizást, erősítette a könyvtár helyzetét. A programok látogatottsága nagyon változó, sok tényező befolyásolja az érdeklődők számát. A cím megszerzésének híre jelentősen nem térítette el a látogatottsági mutatót, de hatott rá.

– Jobban odafigyel a média az intézményre azóta, hogy megkapták a címet?

– Az elmúlt 15 évben tudatosan építjük a sajtómegjelenéseinket. A média munkatársaival nagyon jó a kapcsolatunk, programjainkról, rendezvényeinkről, munkánkról éves szinten közel 2000 híradás jelenik meg. A Minősített Könyvtár cím elnyerése természetesen több megjelenést generált.

– Gyakori, hogy a könyvtárak, amelyek elnyerik a címet, leállnak a munkával. De a Somogyi-könyvtár szinte azonnal beadta a pályázatát a Könyvtári Minőségi Díjra. Mi indokolta ezt?

– A minőség szemlélet beépítése a mindennapi folyamatokba, az intézményi önértékelés, a partnerkapcsolatok elemzése, az elégedettségmérések során ráébredtünk, hogy számos megvalósított ötletünk, szolgáltatásunk, programunk egyedi, újszerű. Nem azért kezdtük el a minőségfejlesztést, mert pályázni akartunk Minősített Könyvtár címre. A cím megszerzése után természetes volt a folytatás, az elért minőség megtartása, fejlesztése. Volt bőven a tarsolyunkban olyan innovatív szolgáltatás, amelyen keresztül bemutathattuk a magas színvonalú könyvtári te-

vékenységeinket. Ezért tartottuk indokoltnak a Könyvtári Minőségi Díjra kiírt pályázat elkészítését.

*A Somogyi-könyvtár által elnyert Könyvtári Minőségi Díj
(Fotó: Délmagyarország / Karnok Csaba)*

– Innovációk tekintetében miért a Könyvkirály és a QR-kódos könyvtárhasználati órák mellett döntöttek?

– Amikor ki kellett választani a két innovációt, mi a bőség zavarával küzdöttünk. A *Könyvkirály*¹⁰ mellett azért döntöttünk, mert könyvtárunkban több modern technikai eszközökhöz köthető szolgáltatásfejlesztés zajlik, de ezek mellett számos, módszertanilag kiemelkedő hagyományos foglalkozást is kínálunk. A Könyvkirály olvasásnépszerűsítő programunkat több mint 10 éve kezdtünk el, és azóta folyamatosan fejlesztjük. Minden programnak megvan a maga életgörbéje, hosszú éveken át fenntartani egy ilyen típusú olvasásfejlesztő játék iránt az érdeklődést, nem könnyű feladat. Rengeteg ötlettel, izgalmas feladatokkal, jól kiválasztott könyvajánlásokkal lehet évről évre megújítani a Könyvkirályt. Ezzel az olvasásnépszerűsítő programunkkal azt a korosztályt célozzuk meg, amelynél fontos, hogy elültessük az olvasás szeretetét. Olyan könyvekre hívjuk fel a figyelmet általa, amik mellett lehet, hogy elmennének a kis olvasók. A hagyományos könyvtári szolgáltatásokat megújítva nagyon jó dolgot lehet kihozni egy ilyen játékból.

A másik innovációnk, amelyet bemutattunk, a *QR-kódos könyvtárhasználati foglalkozás*¹¹ volt. Látszólag egy nagyon egyszerű dolog a QR-kód, de többfajta felhasználása lehetséges. Három évvel ezelőtt azért kezdtük el a QR-kódra épített könyvtárhasználati órákat, mert a hozzánk látogató középiskolásoknak meg szeretnénk volna mutatni, hogy könyvtárba járni, megismerni azt, nem unalmas. A QR-kódos foglalkozáson használhatják saját eszközeiket (ha nincs nekik, tudunk biztosítani), így játékos formában már nem veszítjük el a figyelmüket, maradandó élményben lesz részük. Ebből a könyvtárhasználati foglalkozásból fejlődtek ki a tematikus képzéseink. A szakmával azért szeretnénk volna megismertetni ezt a programot, mert a legkisebb létszámú könyvtárban is meg lehet valósítani. Emellett elkészítettünk egy tananyagot, ami bemutatja, hogyan kell egy QR-kódos foglalkozást összeállítani. Ez elérhető a távoktatási felületünkön is. *Az én könyvtáram* projektben is láttuk, hogy milyen nagy az érdeklődés iránta, így már tovább is gondoltuk. Ennek eredményeképpen már AR-kódra készített virtuális kiállítással is várjuk a használókat.

– 2018-ban nem nyerték el a Könyvtári Minőségi Díjat, hogyan élték meg ezt?

– Elgondolkodtunk azon, hogy mi miatt nem ugrottuk meg a léccet. Újra elövetük a pályázatot, és továbbra is úgy gondoltuk, hogy jó pályázatot készítettünk. A bennük foglalt innovációk egyediek, szakmailag fontosak. Sokat beszélgettünk, hogy két innováció alapján a díj odaítélése mennyire lehet reális. Az, hogy korábbi pályázatunk nem kapott pozitív elbírását, még jobban összekovácsolta a csapatot.

– Mi volt a legfontosabb hozadéka a minőségfejlesztésnek?

– Az előbbieken már több, a szervezetre gyakorolt pozitív hatásáról beszéltünk. Amiről külön említést tennénk, az a szervezeti kultúrára gyakorolt pozitív hatása. Érezhetően változott például a szervezet vitakultúrája. Sokat javított a kollégák problémamegoldásán, a kompromisszumkészségén, egymás véleményének elfogadásán, ami az egyénre is és a szervezetre is pozitív hatással van. Ez a folyamat leginkább a konszenzuson alapuló önértékelésnél csúcspontot ért el, amikor érvekkel alátámasztva meg kellett győzni egymást, és mindenki számára elfogadható pontszámot kellett meghatározni.

A Minősített Könyvtár címre készülve az önértékelést 14 fő segítségével végeztük el, akik között minden munkaterület képviseltette magát. Előtte legalább három alkalommal tartottunk számukra felkészítést. Amikor összeültek megvitatni az eredményeinket, adottságainkat, kijelölni a fejlesztendő területeinket, én mint projektvezető csak megfigyelőként vehettem részt a munkában, nem volt szabad véleményt nyilvánítanom. Szándékosan erősítettük ezzel a kollégákban, hogy mondják el a véleményüket. Az önértékelés sokat segített az intézményi értékek elfogadásában, de egymás munkájának a megismerésében is.

– Az innovációk kapcsán mik voltak a kihívások? Gondolok itt a fenntarthatóságra vagy a mutatószámok terén tapasztalt pozitív mérlegre, kommunikációra.

– Leginkább a Könyvkirálynál voltak nehézségeink, mert nehéz folyamatosan és jelentősen bővíteni a bevont jelentkezők körét. Kérdés, hogy hogyan tudjuk elérni a résztvevő gyerekeknél, hogy később is az olvasóink maradjanak. Jó néhányat tudunk követni az iskolák révén, de vannak leszakadók is, az ilyen olvasók visszacsábítása, újbóli megszólítása kihívást jelent számunkra.

– Milyen megoldási kísérleteik voltak erre a problémára?

– A kollegáim próbálják követni a gyerekeket, akik között vannak olyanok is, akik akár három éven keresztül is részt vesznek a játékban. Figyeljük, hogy a következő évben beiratkoztak-e, ebben az iskola is segítségünkre van. A korábbi résztvevőket visszahívjuk, hogy tartsanak élménybeszámolót a játékról, osszák meg tapasztalataikat. Könyvajánlásokat kérünk tőlük, megkérdezzük, hogy ők mit javasolnak azoknak, akik most kapcsolódnak be először a játékba. Próbáljuk követni, hogy jelen vannak-e a könyvtárban és hogyan vannak jelen. Azt is vizsgáljuk, hogyan változik olvasási kedvük, szokásuk. A középiskolásokat nehezebb, de nem lehetetlen elérni.

– Hogy látja, a minőségügy milyen szerepet tölt be egy könyvtár életében, milyen területen van jelen, mit tud javítani azon?

– A minőségmenedzsment a partnerekkel való szoros kapcsolattartást, az olvasói igények felmérését és a kapott eredmények alapján történő fejlesztéseket jelenti, kihat a folyamatokra, a stratégiára. Fontos, hogy az igényeket megismerjük, kiszolgáljuk, de még fontosabb, hogy elébe menjünk. A minőségügy a könyvtár minden területét áthatja, a környezeti változásokra adott gyors válaszaink alapja.

A minőségelvű működés mint eszme meghonosodása fokozatosan formálja a munkatársak értékrendjét és fejleszti a közösségi szellemet.

Jelenti a működés fejlesztését, és presztízs a partnerek felé. A könyvtár megítélését jelentősen növeli, de egyben felelősség is, amiért mindig tennünk kell, hogy megmaradjon, erősödjön. A minőségmenedzsment innovációra serkent. A könyvtárat még ismertebbé, a könyvtár szolgáltatásait még használhatóbbá, olvasóbarátabbá tudja tenni. Minden területünket pozitív irányba húzza.

– A minőségmenedzsment területén vállalnának mentori szerepet?

– Szakmailag jól képzett, innovatív munkatársak dolgoznak a minőségügy fejlesztésén a Somogyi-könyvtárban, akik szívesen vállalnák a mentori szerepet. Ez egy újabb kihívás lenne, amely segítségével továbbadhatnánk a gyakorlatban szerzett tapasztalatainkat.

– Végezetül mit javasolna annak a könyvtárnak, amelyik most szeretne belevágni a szervezetfejlesztésbe? Már megvan az elhatározása, de mik azok

a figyelmeztetések, jó tanácsok, amelyekkel ellátná őket?

– Először is meg kell nézni, hogy mibe is vágunk bele; mik azok az alapelvek, amiket fontosnak tartunk és miket tettünk meg eddig ezek megvalósításáért. Próbálja megfogalmazni a könyvtár, hogy mik a legfontosabb céljai, és mit szeretne ezekkel elérni. Utána ehhez rendelje hozzá a módszereket, de leginkább kezdjen el széles körben sokszor beszélni a minőségről, a minőségfejlesztésről.

*Csoportkép a díjátadóról
(Forrás: Somogyi-könyvtár)*

Jegyzetek

1. A Könyvtári Minőségi Díjat 2014 óta azon könyvtárak vehetik át, „amelyek munkatársi elköteleződésen és folyamatos fejlesztésen, javításon alapuló kiemelkedő innovációit a könyvtárhasználók elégedettsége, a partnerek, valamint a szakértők véleménye is alátámasztja.” A 2019. július 11-én meghirdetett Könyvtári Minőségi Díj pályázati felhívás: <https://www.kormany.hu/hu/dok?page=18&source=2&year=2019#!DocumentBrowse> (2020.01.27.)
2. A Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtárnak a Könyvtári Minőségi Díjra benyújtott pályázata letölthető a könyvtár (<http://www.sk-szeged.hu/minosegbiztositas>), valamint a Könyvtári Intézet weboldaláról (<https://ki.oszk.hu/informacioszolgalatas/minosegmenedzsment>). (2020.01.27.)
3. A könyvtár munkatársainak száma 101 fő volt a 2018. évi statisztika szerint. <https://ki.oszk.hu/dokumentumtar/minden-konyvtar-minden-adata-2018> (2020.01.27.)
4. Dugonics András és könyvtára. <http://dugonics.sk-szeged.hu/> (2020.01.27.)
5. Pex – proveniencia, tulajdonjegyek. <http://pex.sk-szeged.hu/> (2020.01.27.)
6. <https://data.cerl.org/mei/02127589> (2020.01.27.)
7. A Somogyi-könyvtár Emlékkönyvtárának látogatását hirdeti a szegedi Tourinform oldala <http://szegedtourism.hu/hu/emlekkonyvtar-latogatas/> (2020.01.27.)
8. A Sütő sétá leírása a szegedi Tourinform oldalán. <http://szegedtourism.hu/hu/suti-seta/> (2020.01.27.)
9. Emlékező sétá a Belvárosi temetőben. <https://szeged.hu/hirek/23506/emlekezo-seta-a-belvarosi-temetoben> (2020.01.27.)
10. A Könyvkirály játék oldala: <https://www.sk-szeged.hu/web/konyvkiraly/home> (2020.01.27.)
11. A QR-kód/játszma a könyvtárban – Könyvtárhasználati óra másképp leírása: <http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/32823/QRkod.pdf> (2020.01.27.)

K. Weisz Szidónia

Varietas Cartographica

Új időszakos kiállítás a Teleki Tékában

A marosvásárhelyi Teleki-Bolyai Könyvtár gyűjteménye változatos összetételének köszönhetően számos lehetőséget nyújt időszakos tárlatok szervezésére. A korábban ismertetett témák – mint például a gasztronómia, egyházi szertartás-könyvek, szecessziós könyvművészet, reformáció, első világháború, angol kultúra stb. – után a térképekre került sor, hogy elbűvöljék a könyvkincsek iránt érdeklődőket. A legutóbbi időszakos kiállítás 2019. október 18-án nyílt meg *Varietas Cartographica* címmel. Jelen ismertetés célja felkelteni az érdeklődést a tárlat iránt, néhány érdekességet kiemelve a kiállított dokumentumok közül.

A tárlat megálmodója Petelei Klára könyvtáros, az intézmény térképgyűjteményének alapos ismerője. A jelenlegi kiállítás a kurátornak nem az első eredménye a kartográfia terén, hiszen az ő nevéhez fűződik a *Descriptio Transylvaniae*¹ című, Erdély térképeit felsorakoztató kötet összeállítása is. A témában való alapos jártasság eredményezte a bemutatásra szánt terület szokatlan megközelítési módját. A kiállítás íve ugyanis nem az általában alkalmazott kronológiai rendszert követi, a fő válogatási szempont az volt, hogy a térképek színes világának minél több részletét a közönség elé tárja.

A kiállítótérbe betérő érdeklődő a Teleki-Bolyai Könyvtár anyagából válogatott példányokon keresztül ismerkedhet meg a kartográfia remekeivel. Méretbeli változatosságuk miatt egyes darabok fekvő, mások álló tárlókba kerültek. A falakra felhelyezett pannók háromnyelvű – magyar, román, angol – kísérszövegekkel biztosítják az információknak egy minél szélesebb körű közönséghez való eljutását. A szövegek mellett pedig változatos látványelemek, a térképek felnagyított részletei csodálhatók meg, a pannók Márton Krisztina, a könyvtár restaurátorának munkáját dicsérik.

Az információk közzétételéhez, valamint a bennük való elmélyülés lehetőségének megteremtéséhez a szervezők a modern technikát is igénybe vették, tévékészüléken és táblagépeken bemutatott kisfilmmel² – amely Lázok Klára és Barabási Ede munkája – is erősítve a látogatói élményt. A videó műzeumpedagógiai foglalkozásokhoz is kitűnő segédletet biztosít, ugyanakkor a világhálón is elérhető, így az is izelítő kaphat a kiállításból, aki csak virtuálisan kóborol végig a fantázia és realitás térképre vetített mezején.

Hol volt az Édenkert?

(Forrás: Huetius, Pierre Daniel: Tractatus de situ paradisi terrestris... Amsterdam, 1698.)

A kartográfia korai szakaszában komoly szerepet kapott a fantázia, hiszen sok esetben a hiányzó földrajzi információkat ezzel tudták pótolni; így kerültek az addig fehér foltként feltűnő területekre képzeletbeli lények. Érdekes példa egy ilyen kiegészítésre Sebastian Münster *Cosmographiae universalis* (Basilea, 1550) című kötete, ahol Afrika belsejében küklopszok, a papagájok földje, János pap országa, és más kuriózumok is felbukkannak. Pierre Daniel Huetius is hasonlóan elvont témát boncolgatott,³ amikor az Édenkertet próbálta felkutatni. A könyvéhez csatolt térképen a Tigris és az Eufrátesz egyesüléséből létrejövő folyam és a Perzsa-öböl zónájában lokalizálta a *Bibliában* leírt idillikus helyet.

A tárlat változatos kincsei közül a kurátor kedvence egy felfedezés térképe, amely Willem Barentsz harmadik utazását ismerteti. Az 1596-os, katasztrófa-ba torkollott expedíció útvonala Finnország északi partjaitól kezdődően, majd Oroszország arktiszi zónáján át észak-északnyugat felé, és a Novaja Zemlja északi csücskétől délre haladt. A rossz időjárás körülmények miatt partra szállt hajósok tíz hónapig éltek sanyarú körülmények között, többen is életüket veszítették, köztük maga Barentsz is. Az egyik túlélő, Gerrit de Veer jegyzetei alapján adták ki 1601-ben azt a térképet,⁴ amely a hazafelé tartó útvonalat is illusztrálta, szélsőségek, fókák, tengeri szörnyek és jegesmedvék kíséretében.

Willem Barentsz 1596-os expedíciója
 (Forrás: De Bry, Theodorus–De Bry, Johannes:
Icones sive expressae et artificiosae delineationes...
 Frankfurt, 1601.)

Europa Regina

(Förrás: Bünting, Heinrich: *Itinerarium Sacrae scripturae*. Magdeburg, 1581.)

A tárlat centrális eleme az úgynevezett *Europa Regina*, vagy *Európa királynő* térkép,⁵ amelynek részletei a tárlat plakátján, valamint kísérőanyagain is visszaköszönnek. Az öreg kontinenst Izabella császárné arcvonásait viselő női alakként mutatják be, ahol az Ibériai-félsziget a fej, a Német-római Birodalom adja a felsőtestet, Bohémia a szív, Közép- és Kelet-Európa országai a ruhát alkotják, Dánia és az olasz félsziget a karjait jelentik, Szicíliát pedig országalma formában a kezében tartja. Ismertek állat formájú térképek is: kiállításra került Famiani Strada *De bello belgico* (Róma, 1701) című kötete, amelynek a címlapján egy *Leo Belgicus* látható. Hollandia, Luxemburg, Belgium és Észak-Franciaország ülő oroszlán alakú ábrázolása vélhetően heraldikai eredetű.

Leo Belgicus
 (Fornás: Strada, Famiani: De bello belgico. Róma, 1701.)

A földrajzi ismereteknek a generációk között való továbbörökítése sok száz éves múltra tekint vissza. Tájékozódási képességekre, helyismereti adatokra az egyszerű nebulóktól kezdve az uralkodók gyermekeiig mindenkinek szüksége volt, így nevelő célzattal több segédeszközt is bevetettek a tudás/jártasság elősegítésére. A francia trónörökösnek Nicolas de Fer (1646–1720) készített egy képes földrajzi enciklopédiát, *L'Atlas curieux ou le monde représenté dans des cartes générales et particulières du ciel et de la terre* (Paris, 1705) címmel.

A tárlat egyik leglátványosabb eleme az a prágai gyártású, 1873 utánra datálható hegyi-vízrajzi földgömb, amely magyar névanyaggal, valamint különböző színek használatával ismerteti a településeket, határokat, domborzati formákat, valamint hajózási útvonalakat. A glóbuszhoz hasonlóan ugyancsak iskolai használatra készült Adam Christian Gaspari összeállítása,⁶ amely vaktérképekkel tesztelte a megszerzett információkat.

Vaktérkép iskolai használatra

(Forrás: Gaspari, Adam Christian: *Neuer methodischer Schul-Atlas*. Weimar, 1793.)

Johannes Honterus *Rudimentorum cosmographicorum* (Zürich, 1583) című könyvét a világ első zsebatlaszának tartják. A fametszetes térképekkel ellátott kötet kora sikerkönyvének számított, több nyelven 126 kiadást ért meg. A magyar kartográ-

fia történetének másik nagy erdélyi szereplője Bod Péter,⁷ akinek az első magyar névrással ellátott világrész-ábrázolásokat köszönhetjük.

Magyar nyelvű Európa-térkép

(Forrás: Bod Péter: *Az Isten vitézkedő Anyaszentegyháza*. Bázél, 1760.)

Nemcsak a kartográfának mint tudományának, hanem magának a vizsgált kiállításnak is érdekes szeletét jelentik a hidrográfiai térképek. Luigi Ferdinando Marsigli *Description du Danube* (À la Haye, 1744) című hatkötetes sorozatát a „Duna enciklopédiájának” is nevezik, hiszen a földrajztudós, diplomata, utazó, hadmérnök, kartográfus szerző a folyam tudományos felmérését végezte el. A szinte 3D-s jelleggel megelevenített domborzati formák között kanyargó Duna kapcsán nemcsak a vízrajzra helyezett hangsúlyt, hanem bemutatja az ismertett környék ókori leleteit és romjait, az altalaj kincseit, valamint az állat- és növényvilágot is.

Noha földrajzilag távol esnek egymástól, a kiállításon a Duna mellett kapott helyet az Amazonas térképe is. Az 1780-ban készített látványos nyomtatvány⁸ Franz Xavier Veigl és Petro Parcar jezsuita hittérítők nevéhez fűződik, akik rendtársaikhoz hasonlóan Dél-Amerika kiváló ismerői voltak. A szerzetesrend fel-

osztatása után pedig tudásuk ilyen irányú kamatoztatásával próbálták kiegészíteni jövedelmüket. A folyóvizek természetes velejárója volt az árvíz, valamint az elene való védekezés. Ugyanakkor folyószabályozásokra, valamint lecsapolásokra is szükség volt, így készülhetett el a Sebes-Körös 1815-ös árvízterképe⁹ is, amely ármentesítésre vonatkozó adatokat tartalmaz.

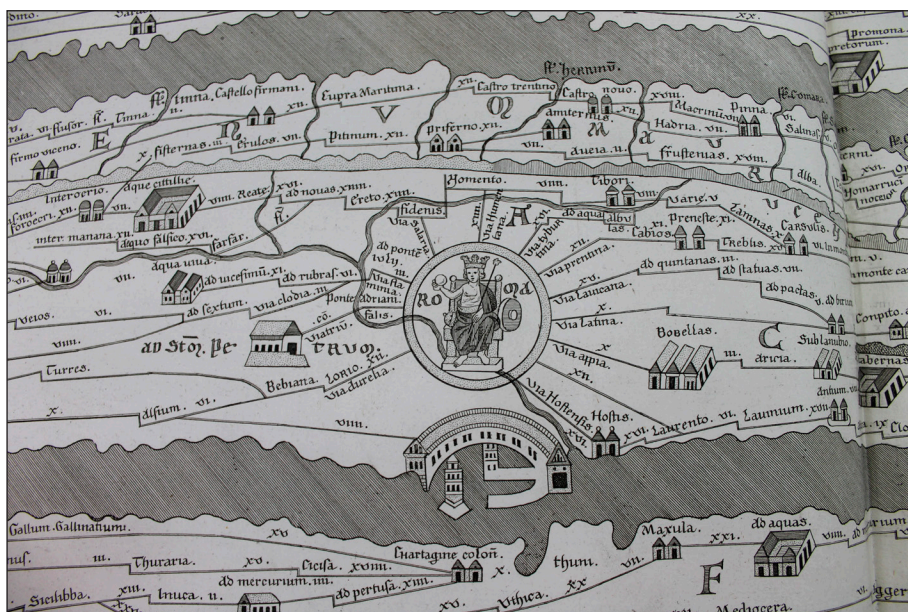
Nyilvánvalóan Erdély kartográfiját, földrajzát sem lehetett kihagyni a válogatásból. Kuriózumként Daniel Gottlieb Scheint 1832-es munkáját¹⁰ emelte ki a kurátor, amelynek különlegessége az, hogy ez tekinthető a régió első önálló térképének. Mi több, a bemutatott lap a szigetterképek kategóriájába tartozik, mivel csak az ábrázolni kívánt területet jeleníti meg, a környező részek nélkül. Említést érdemel az „Almási-kölik nevű földalatti nagy üreg”, vagyis az Almási barlang térképe¹¹ is, amely egyúttal a földrajzi képződmény első felmérése is.

A Teleki Téka alapítójához, gróf Teleki Sámuelhez kötődik a kiállítás egyik különlegessége: Bihar vármegye kézíratos térképe,¹² amely Teleki 1791. július 5-én történt bihari főispánná való beiktatására készült. A Gaszner Lőrinc Teofil (?–1812) geometra munkájáról másolt példányt az új előjárónak ajánlották. Gaszner Bihar-térképének nyomtatott változata is látható a kiállításon, Görög Demeter (1760–1833) *Magyar Átlás* című vármegyeterképes atlaszának kötetében.

Már az ókor emberének is fontos volt az utazás, illetve ennek sikeressége, különösképpen, ha hódító céllal indult útnak. Ezért sem meglepő, hogy az egyik legkorábbi útvonalterkép, a *Tabula Peutingeriana* a rómaiakhoz köthető. Noha a 13. századi másolatban fennmaradt dokumentum arányai meglehetősen torzok, a forrás kitűnően érzékelteti, hogy milyen útvonalak és szálláslehetőségek álltak a megfáradt rómaiak rendelkezésére. A tárlóban egy 18. századi változat¹³ látható. Útvonalterképek a későbbiekben is készültek, a Peutinger-térképnél nagyobb valóságtartalommal, ilyen például Hadrianus Relandus *Intervalla locorum Palaestinae* című térképe. Az említett orientalista-kartográfus neve szorosan kapcsolódik Palaestina történeti földrajzának kutatásához.

A posta, a menetrend szerinti járatok megjelenésével szükségessé vált egy olyan segédeszköz, amely e tevékenység gördülékeny lebonyolítását elősegítette. Egy 1820-as litográfia¹⁴ az osztrák postai díjsszabást, valamint a postakocsik útvonalait és a megállókat mutatja be, röviden érintve magyarországi településeket is. Hasonlóan tájékozási/tájékoztató szereppel bírtak a városok utcaterképei is. Esetünkben kiemelhetünk egy Párizst ismertető darabot,¹⁵ amely jól szemlélteti a város fejlettségi állapotát, a használatban levő helyneveket és a Szajna akkori szigeteit.

Utazók, hittérítők, pókok, Európa királynő, fantasztikus állatok, valamint képzeletbeli és valós tájak várják az érdeklődőket 2020 májusáig. A kiállítás ingyenesen, az intézmény nyitvatartási idejében tekinthető meg, csoportok számára idegenvezetés biztosított.

Róma a Tabula Peutingerianán
(Forrás: Scheyb, Christoph: *Peutingeriana Tabula itineraria*. Bécs, 1753.)

Jegyzetek

1. Petelei Klára: *Descriptio Transylvaniae*. Sepsiszentgyörgy, Székely Nemzeti Múzeum : ATRprinter, 2003. 191 p.
2. <https://www.youtube.com/watch?v=wOUtSLU5jDo>. (2020.01.10.)
3. Pierre Daniel Huetius: *Tractatus de situ paradisi terrestri...* Amstelodami, 1698.
4. Theodorus de Bry–Johannes de Bry: *Icones sive expressae et artificiosae delineationes...* Francofurti, 1601. Tabulae terrae Novae Zemblaë.
5. Heinrich Bünting: *Itinerarium Sacrae scripturae*. Magdeburg, 1581.
6. Adam Christian Gaspari: *Neuer methodischer Schul-Atlas*. Zweyter Cursus. Weimar, 1793.
7. Bod Péter: *Az Isten vitézkedő Anyaszentgybáza... historiája...* Basilea, 1760.
8. Petro Parcar: *Maragoniü sive Amazonum Fluminis Terrarum...* S.l., 1780
9. Tessedik Sámuel–Losonczy József: *Mappa exhibens Inundationes... Chrysi Velocis*. s.l., 1815.
10. Daniel Gottlieb Scheint: *Das Land und Volk der Szeckler in Siebenbürgen...*, Pesth, 1833. Orographisch Hydrographische Generalkarte des Szekler Landes 1832.
11. *Alhyrajza az Almási-kölik nevü földalatti nagy üregnek...* (Kihajtható melléklet) In: Kedei Fekete István: *Az új becses kovacs és nemes kö-bányával ritkított Almási nagy barlang*. Kolozsvárt, 1836.
12. Gaszner Lőrinc Teofil–Tóth József: *Comitatus Bihor in suos quinque Processus divisus*. s.l., 1791.
13. Scheyb, Christoph: *Peutingeriana Tabula itineraria*. Vindobonae, 1753.
14. Philipp von Phillisdorf: *Übersichtskarte der Brief-taxe Wien...*, Wien [1820 körül].
15. *Plan routier de la ville de Paris et de ses faubourgs...* Paris, 1824.

Mezey László Miklós

Az Új Könyvek szürke eminenciása

Lakatos András (1943-2019) emlékezete

1987 nyaratól 1994 nyaráig voltunk az íróasztalunknál szembeszomszédok Lakatos Andrással az akkori Könyvtartudományi és Módszertani Központban (KMK), az Új Könyvek szerkesztőségében. Újonnan érkezett munkatársként kerültem az állománygyarapítási folyóirathoz, és a főszerkesztő, osztályvezető Győri Erzsébet Lakatos Andrászt jelölte ki tanítómesteremül. (Utóbb tapasztaltam, hogy minden újonnan jött kollégát ő vezetett be a szerkesztő munka rejtelmeibe.) András leült mellém, és a maga egyéni hanghordozásával, lassan tagolt beszédével elmondta, mi lesz a dolgom, attól kezdve, hogy beérkezik a szerkesztőségbe a frissen megjelent kötet, egészen addig, amíg nyomtatásban megjelenik a recenzió-

ja. Ettől a naptól kezdve nyolc évig minden munkanapon együtt voltunk, sőt egy dolgozó pár lettünk, hiszen ketten voltunk férfiak az osztályon, így a nagy füles kosárban mi cipeltük le és föl a könyveket az OSZK bibliográfiai osztályára, ahol az ismertetésre kerülő könyvek címleírásai készültek.

Nyolc év alatt minden munkanapon egymással szemközt ülve volt alkalmam megfigyelni ezt a különös természetű, rendkívüli tudású embert. Az rögtön föltűnt, hogy a legegyszerűbb, leghétköznapibb mondatokat is gonddal formálja meg. Később azt is megtapasztaltam, hogy minden leírt sora nyomdakészre csiszolt szöveg volt. Mind beszédben, mind írásban valami elképesztő körütekintés és műgond jellemezte. Az is hamar kiderült, hogy lényegében mindent tud, amit a magyar és a világirodalom történetéből, illetve az irodalom elméletéről, valamint a filmművészetről tudni lehet és érdemes. Soha, de soha nem kérkedett a tudásával, inkább szemérmesen takargatta, de ha kérdeztek tőle valamit, pontos és kimerítő választ adott. Márpedig sűrűn kérdezték, hiszen akkoriban a cédu-lakatalógus mellett az ő fantasztikus memóriája volt a legfontosabb segédletünk a szerkesztőségben. Naponta többször fordultak hozzá kollégák, ugyan, mondaná meg, mi volt ennek a regénynek az előzménye, és az mikor jelent meg. Vagy egy író példaképei, mesterei, kortársai közül kit is kéne említeni a könyvismertetésben. Milyen világirodalmi párhuzamai vannak ennek a műnek stb. Válaszaiban szinte tévedhetetlen volt. Olykor-olykor egyszerűbb volt őt kérdezni, mint a katalógusban keresgélni.

Mindenki tudta róla, hogy az egyik legnagyobb kortárs olvasó. Nem véletlenül írta róla Spiró György *Az olvasó* című esszéjét, majd 2009-ben, 65. születésnapját követően ugyanilyen címmel jelent meg Fogarassy Miklós szerkesztésében tanulmány- és esszékötet róla. Tehát már életében legendás olvasó volt, ekként ismerte a honi irodalmi élet és könyves szakma. Néha az volt az érzésem, minden általam ismert könyvet elolvasott, és ez még csak műveltségének a kisebb része volt. Legendás volt hatalmas folyóirat-gyűjteménye is. Fizetése jelentős hányadát az akkor fontosnak, mértékadónak számító folyóiratok megvásárlására fordította. Azt is tudta mindenki, hogy annak a budai társasháznak, ahol lakott, a ruhaszárító helyisége az ő folyóiratraktára volt. Nem csak olvasta, gyűjtötte a folyóiratokat, a tartalmukat is a fejében tartotta. Ha valakinek szüksége volt egy valaha a Kortársban, Kritikában, Alföldben, Forrásban, Holmiban, Tiszatájban vagy Életünkben megjelent cikkre, András emlékezett rá, körülbelül mikor jelent meg; odahaza föltúrta a szárítót, és másnap hozta a megfelelő lapszámot.

Mert segítőkész volt. Sosem ajánlkozott, sosem tolakodott, sosem fontoskodott, de ha kérték – és nagyon sokszor kérték – szívesen segített. Emlékszem, egy drámakötet ismertetésének írása közben megakadtam valamilyen terminológiai problémán. Kérdésekre drámaelméleti kiselőadást rögtönzött az ókori görögöktől, Arisztotelésztől Bécsy Tamás drámaelméletéig. Hihetetlen reprodukív tudása volt. Hogy kreatív tudása mély volt, az is biztos, de hogy mennyire aktív,

az nem nagyon derült ki. Keveset és kedvetlenül írt. Ha elkerülhetetlen volt, írt recenziókat is, de ritkán és csaknem szenvedve. Maga elé húzott egy megsárgult kockás spirálfüzetet, kezébe vette tűhegyes grafitceruzáját, és sűrű sóhajok között nekikönyökölt az írásnak. Gondosan rajzolt, csaknem nyomtatott betűkre emlékeztető írásával kristályos logikájú, precíz megfogalmazású, csiszolt stílusú, egyből nyomdakész szöveget vetett papírra. Ezt a legkisebb javítás nélkül át lehetett adni a gépíróknak tisztázás végett. Mire elkészült a kétoldalas szöveggel, elszívott fél tucat rövid Fecske cigarettát. A nap végére, amikor hazaindult, leveles tányér méretű hamutartója megtelt csikkel.

Amilyen igényes volt az olvasmányokban, pontos és kifejező volt szóban és írásban, ugyanolyan akkurátus volt a szerkesztő munkában. Sok egyéb mellett az alaposságot, a körültekintést lehetett eltanulni tőle. Azt, hogy érdekesebb kétszer-háromszor ugyanahhoz a mondathoz, adathoz, idegen névhez, évszámhoz visszatérni, mint egyszer felületesen átsiklani fölötte. Egyik kezében a füstölgő cigaretta, másikkban a fekete filctoll és a fehér írógépkifestő ecsetje, ügyeletes szerkesztőként így javítgatta a recenzensektől kapott kéziratokat. Hosszan eltűnődött egy-egy félresikerült mondat vagy slampos szófordulat fölött, halk megjegyzéseket tett, és ha problémásnak ítélte a félkész írást, a paksaméta aljára csúsztatta. Ilyenformán a nehezebben javítható kéziratok mindig a lapzártá utolsó napjára maradtak, ami okozott némi feszültséget a leadandó lapszám anyagmennyisége és a vészesen közelgő határidő között. De ő rendületlenül, füstfelhőbe burkolózva, időnként félhangosan suttogva, késő estig bennmaradva szerkesztette az aktuális Új Könyvek-számot. És abban kivetnivaló nem maradhatott.

Tudtuk róla, hogy ígéretes irodalom- és filmkritikusi pályakezdése valamiért abbamaradt. Vélhetően az egyéni ambíció hiánya, a mérsékelt önkifejezési vágy miatt. Ő az olvasást, a tudás gyarapítását és elmélyítését tartotta legfontosabbnak, abban lelta a kiteljesedés örömét. És abban, hogy hihetetlen tudását mások számára fordítsa. Ezért is lehetett 1994 után nyugdíjazásáig az OSZK talán legismertebb és legnépszerűbb tájékoztató könyvtárosa. A tájékoztató munkában találta meg élete értelmét – olvasók sokaságának segítségével. Miután az Új Könyvek V. emeleti szerkesztőségéből fölköltözött a VII. emeleti, olvasótermi szintre, még nagyon sokáig, a számítógépes adatbázisok kiépüléséig följártunk hozzá segítségét, tanácsát kérni.

Igazi szürke eminenciás volt, aki mindent tud, de akiről alig tudnak valamit. Az íróasztala olykor-olykor „búcsújáró hely” lett, ahol a Kossuth-díjas költőtől az egyetemi tanárig, az országos hírvésszéistától a jeles irodalomtörténészig, a filozófustól a folyóirat főszerkesztőig számosan megjelentek, kézírataikat megmutatva, tanácsot kérve, vagy csak egy kis eszmecserére. És ő lassan, tagoltan, pontos mondatait fejben megszerkesztve, cáfolhatatlan érveléssel, találó példák fölhozásával elmondta körültekintő véleményét. Sosem fölényesen, de mindig udvariasan, megengedő módon. Nehéz volt vitázni véleményével, kritikusi ítéleteivel. És

az Új Könyvek szerkesztőségében sem történhetett semmilyen fontosabb dolog anélkül, hogy a főszerkesztő vagy egy-egy kolléga ki ne kérte volna a véleményét.

Alapvetően zárkózott ember volt, de néha-néha föl is oldódott, olyankor szívesen anekdotázott, mesélt, „sztorizott”, ahogyan maga mondta: „kis adagokban kimérte a magánéletét”. Egész megjelenése, bicegő járása, megfontolt viselkedése, lassú beszédtempója az igazi szürke eminenciásé volt. Olyan emberé, akin semmi föltűnő nincs, de ha ritkán megszólal, csak rá lehet és csak rá érdemes figyelni.

Most talán éppen az odaíti szarítóhelyiségben kutakodik egy-egy megsárgult folyóiratszám után, kezébe veszi, belelapoz, ellenőrizendő, hogy jól emlékszik-e egy rég olvasott tanulmányra, prózára vagy versre.

Nyugodj békében, András!

Megjelent a Fehér Könyv

A Közgyűteményi Digitalizálási Stratégiában (KDS) megfogalmazott célok szerint a közgyűteményi digitalizált dokumentumok arányának a teljes digitalizálendő állományhoz képest 2020-ra meg kell közelítenie az 50%-ot.

A létrejövő tartalmak könnyebb megtalálhatósága és felhasználhatósága érdekében meg kell valósítani a Nemzeti Adattár Projektet (NAP) is. Ahhoz, hogy ezeket a célokat elérhessük, szükség van az országos szintű együttműködés kialakítására a digitalizálás területén.

Az együttműködés azonban nem merül ki a feladatok megosztásában és koordinálásában, a hatékony közös munkához elengedhetetlenül szükséges az egységes módszertan alkalmazása is. Ennek segítésére a KDS-ben meghatározott közgyűteményi szereplők, azaz a Magyar Nemzeti Filmarchívum, az MTVA Archívuma, az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar Nemzeti Múzeum, a Magyar Nemzeti Levéltár és a Forum Hungaricum Nonprofit Kft., valamint szakági szakértők közösen kidolgozták a *Fehér Könyv. Módszertani útmutató a közgyűteményi kulturális örökség digitalizálásához és közzétételéhez* című kiadványt. Ez tartalmazza a közgyűtemények digitalizálási munkájához szükséges szabványokat és módszertani segédleteket, valamint – egyfajta zsinórmérték-ként szolgálva a múzeumok, könyvtárak, levéltárak és audiovizuális gyűjtemények munkájához – elősegíti az egységes elvek mentén történő műtárgy-digitalizálást.

(Forrás: www.oszk.hu)

Hírek és adatok az OSZK webarchiválási projektjéről

Az Országos Széchényi Könyvtárban három éve kezdődtek el a magyar webtartalom hosszú távú megőrzésének munkálatai. Mivel a web egy hatalmas, folyamatosan változó és bővülő információ- és dokumentumhalmaz, ezért az archiválás több szinten zajlik: a honlapok tulajdonosaival való szerződés kötés után egyedi mentések formájában a nyilvános archívum számára; valamint a jogi és technikai okokból egyelőre még zárt archívumban téma, műfaj, illetve esemény alapján válogatott részgyűjtemények tömeges aratásával; továbbá évente egy-két alkalommal a magyar webtér minél nagyobb részére kiterjedő, de kis mélységű „pillanatfelvételek” formájában. Utóbbiból 2019 utolsó hetében futott le egy, aminek eredményeként közel 247 ezer weboldalról elindulva, majd a rajtuk található linkeket követve 110 millió fájl / URL-címet sikerült letölteni 6,4 terabájt összméretben. Ezenkívül jelenleg 13 különböző, több száz vagy több ezer – egyenként beválogatott – webhelyből álló tematikus részgyűjtemény található a webarchívumban, valamint az elektronikus időszaki kiadványok állománya, ami már több mint 4700 periodikát tartalmaz. A nyilvános gyűjteményben közel kétszáz honlap, blog, magazin és folyóirat böngészhető részletes metaadatokkal és teljes szövegű keresési lehetőséggel, továbbá az OSZK saját online szolgáltatásainak mentései. Nemrég elkészült egy eseményalapú mintaalkalmazás is, ami a Rákóczi-emlékvépcsán mutatja be a webarchívum integrálásának lehetőségét más digitális gyűjteményekkel.

Az idei tervek között még két hasonló gyűjtés szerepel: a trianoni békeszerződés 100. évfordulójával és a tokiói nyári olimpiával kapcsolatban az interneten megjelenő híreket fogják archiválni a webkönyvtárosok. Újabb témákkal bővül majd a részgyűjtemények listája is (pl.: oktatás, történelem, helytörténet, sport), a már meglévőket pedig folyamatosan karbantartják és negyedéves rendszerességgel mentik ezentúl. Készül a projekt új honlapja *webarchive.hu* címen, ahol a böngészési és keresési lehetőségek, illetve a különböző dokumentumok és útmutatók mellett bárki javasolhat megőrzésre érdemes magyar webhelyet.

Az ismeretterjesztés és az együttműködések terén is igyekszünk továbblépni. A közgyűjteményi és informatikus szakembereknek szóló wiki, bibliográfia, e-tananyag, tanfolyam és Workshop tutorial mellett fejlesztés alatt van egy multimédiás összeállítás középiskolások számára a személyes és az intézményi webarchiválásról. Részt veszünk az International Internet Preservation Consortium (IIPC) oktatási munkacsoportjának tevékenységében, és kezdeményezzük a közép-európai webarchívumok együttműködését, egy közös portál és kereső fejlesztését. Szeretnénk továbbá bekapcsolni több hazai intézményt is ebbe a munkába, hogy a digitálisan születő kultúránk minél nagyobb szeletét tudjuk megőrizni és kutathatóvá tenni.

3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K